
**”SEN MYÖTÄ ON TULLUT UUDENLAISTA YMMÄRRYSTÄ
MAAILMAA KOHTAAN”**

Sosionomiopiskelijoille kansainvälisissä työharjoitteluissa kehittyneet
kulttuurienvälisen ja ammatillisen kompetenssin valmiudet

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Hämeenlinna 11.5.2012

Mari Juusela

HÄMEENLINNA

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiaalipedagoginen sosiaalityö

Tekijä	Mari Juusela	Vuosi 2012
Työn nimi	”Sen myötä on tullut uudenlaista ymmärrystä maailmaa kohtaan”	

TIIVISTELMÄ

Maahanmuuton lisääntymisen myötä tarve kulttuurienväliselle osaamiselle ja sen tutkimiselle sosiaalialalla on kasvanut. Opinnäytetyössä selvitettiin minkälaisia kulttuurienvälisen ja ammatillisen kompetenssin valmiuksia kansainväliset työharjoittelut kehittivät sosionomiopiskelijoille. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Hämeen ammattikorkeakoulun kv-toimisto ja sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyötä hyödynnetään opiskelijoiden kulttuurienvälisen osaamisen kehittämisessä sekä opiskelijoiden kansainvälisiin työharjoitteluihin ja vaihtoihin innostamisessa.

Opinnäytetyön aiheen valintaan liittyy tutkijan oma kiinnostus ihmisen kulttuurista olemusta kohtaan, sekä omakohtainen kokemus kansainvälisestä työharjoittelusta Keniassa. Opinnäytetyö oli laadullinen, ja aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla viideltä Itä-Afrikassa kv-työharjoittelun suorittaneelta sosionomiopiskelijalta. Kerätty aineisto analysoitiin teorialähtöisen sisällönanalyysin menetelmällä Campinha-Bacoten kulttuurisen kompetenssin prosessimallin ja Sosiaalialan AMK-verkoston määrittämän sosionomin ammatillisen kompetenssin pohjalta. Tutkimuksessa käytettiin piirteitä fenomenologis-hermeneuttisesta tutkimusotteesta, joka soveltuu sosionomiopiskelijoiden kokemusten ja niille annettujen merkitysten tulkitsemiseen.

Tutkimustulosten pohjalta voidaan todeta kansainvälisten työharjoitteluiden kehittäneen sosionomiopiskelijoiden kulttuurienvälisen ja ammatillisen kompetenssien valmiuksia, erityisesti oman kulttuuritaustan merkityksen tiedostamisen osalta. Lisäksi kansainväliset työharjoittelut olivat synnyttäneet sosionomiopiskelijoissa mielenkiintoa kulttuurienvälistä osaamista ja monikulttuurista työtä kohtaan.

Tämä tutkimus oli vain yksi näkökulma laaja-alaiseen ja ajankohtaiseen aiheeseen, josta on paljon tutkittavaa ja opittavaa.

Avainsanat Kulttuuri, kulttuurienvälinen kompetenssi, ammatillinen kompetenssi, sosionomi

Sivut 53 s. + liitteet 3 s.

HÄMEENLINNA
Degree Programme in Social Services
Social Pedagogic Social Work

Author Mari Juusela **Year** 2012

Subject of Bachelor's thesis "It brought a New Kind of Understanding of the World"

ABSTRACT

The need for intercultural skills and research around the topic in the social sector has grown due to increased immigration. This thesis examined what kind of intercultural and professional competences Bachelor students of social services gained during international practical training. This thesis was commissioned by the International Office and the Degree Programme in Social Services at HAMK University of Applied Sciences. The thesis will be utilized for developing students' intercultural competence as well as for inspiring students to do international practical placements and exchanges.

The choice of subject for the thesis resulted from the author's personal interest in the cultural essence of a human being, as well as personal experience in international practical placement in Kenya. The thesis was qualitative and the data were collected in semi-structured thematic interviews among five students who did their international practical training in East Africa. The collected data were analyzed by using deductive content analysis and based on Campinha-Bacote's process model of cultural competence and the professional competence of a Bachelor of Social Services defined by the network of degree programmes in social services at Finnish universities of applied sciences. The thesis applied features of phenomenological-hermeneutic approach, which enables interpreting the social service students' experiences and their meanings.

Based on the results of the thesis international practical placements have developed intercultural and professional competences of the social service students. The results indicate that particularly the students' awareness of their own cultural background and understanding its importance had been developed. In addition, international practical placements had awakened the social service students' interest in intercultural skills and multi-cultural work.

This thesis is only one aspect of a comprehensive and contemporary issue, whereof much remains to be explored and learned.

Keywords Bachelor of Social Services, Culture, intercultural competence, professional competence

Pages 53 p. + appendices 3 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	SOSIONOMIN KULTTUURIENVÄLINEN KOMPETENSSI	3
2.1	Kulttuuri	3
2.2	Kulttuuriluokittelut.....	4
2.3	Kulttuurienvälinen kompetenssi.....	5
2.4	Kulttuuri-identiteetti ja itsetunto	7
2.5	Campinha-Bacoten kulttuurisen kompetenssin prosessimalli.....	9
2.6	Kulttuurinen sopeutumisprosessi	11
2.6.1	Paluushokki	13
2.6.2	Uudistava oppimisprosessi	13
3	SOSIONOMIN AMMATILLINEN KOMPETENSSI	15
3.1	Sosionomin ammatillisen kompetenssin osa-alueet.....	16
3.2	Ihmis- ja oppimiskäsitys sosiaalialalla.....	17
3.3	Työharjoittelu sosiaalialalla	18
4	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	20
5	LAADULLISEN TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	21
5.1	Aikaisemmat tutkimukset.....	21
5.2	Tieteen filosofiaa ja fenomenologis-hermeneuttinen tulkinnallinen tutkimus..	23
5.3	Tutkimusprosessi ja tutkimusmenetelmät.....	24
5.4	Haastateltavat ja haastattelutilanne	26
5.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	27
6	TUTKIMUSTULOKSET.....	29
6.1	Sosionomin kulttuurienvälisen kompetenssin valmiuksien kehittyminen	29
6.1.1	Kulttuurinen tietoisuus	30
6.1.2	Kulttuurinen tieto.....	31
6.1.3	Kulttuurinen taito.....	32
6.1.4	Kulttuuriset kohtaamiset ja kulttuurinen tahto	33
6.2	Sosionomin ammatillisen kompetenssin valmiuksien kehittyminen	34
6.2.1	Sosiaalialan eettinen osaaminen	34
6.2.2	Sosiaalialan asiakastyön osaaminen	35
6.2.3	Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen	36
6.2.4	Sosiaalialan yhteiskunnallinen analyysitaito	37
6.2.5	Sosiaalialan reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen	38
6.2.6	Sosiaalialan yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen vaikuttamisosaaminen	39
6.3	Teorialähtöisen sisällönanalyysin ulkopuolelta löytyneet teemat.....	41
6.3.1	Itsetunto	41
6.3.2	Kulttuurinen sopeutumisprosessi.....	42
6.3.3	Metaforat kulttuurista ja kansainvälisestä työharjoittelusta	43
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	44

8	POHDINTA.....	47
8.1	Tutkimusprosessin arviointi.....	48
8.2	Oma oppimisprosessi.....	48
	LÄHTEET.....	50

Liite 1 Teemahaastattelurunko

1 JOHDANTO

Sosiaalialalla tehdään työtä yhä enemmän eri kulttuuritaustaisten asiakkaiden sekä monikulttuuristen perheiden ja yhteisöjen kanssa. Ulkomailta Suomeen muutto on ollut viitenä peräkkäisenä vuotena suurempi kuin Suomen sisäinen väestönlisäys. Vuoden 2011 lopussa Suomessa asui 183 133 ulkomaan kansalaisuuden omaavaa henkilöä, joka on noin 3,4 prosenttia koko Suomen väestöstä. (Tilastokeskus 2012.)

Tämän yhteiskunnallisen muutoksen takia monikulttuurisen työn osaamisen ja sen tutkimisen tarve on lisääntynyt sosiaalialalla. Tässä opinnäytetyössä selvitettiin, minkälaisia kulttuurienvälisiä ja ammatillisia valmiuksia kansainväliset työharjoittelut kehittivät sosionomiopiskelijoille. Kansainvälisten työharjoitteluiden määrä ammattikorkeakouluissa on lisääntynyt viimeisen vuosikymmenen aikana ammattikorkeakoulujen kansainvälistymispyrkimysten yhteydessä (Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009–2015). Tästä huolimatta sosiaalialan kansainvälisiin työharjoitteluihin liittyviä teemoja on tutkittu, omien havaintojeni mukaan, vielä kovin vähän verrattuna esimerkiksi hoitotyön koulutusohjelman sisälle tehtyjen tutkimusten määrään.

Toimeksiantajana opinnäytetyössäni on Hämeen ammattikorkeakoulun (HAMK) kv-toimisto ja sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa laadullista tietoa sosiaalialan opiskelijoiden osaamisen kehittymisestä kansainvälisen työharjoittelun aikana. Opinnäytetyötä hyödynnetään opiskelijoiden kulttuurienvälisen osaamisen kehittämisessä sekä opiskelijoiden kansainvälisiin työharjoitteluihin ja vaihtoihin innostamisessa. Tavoitteena oli myös tehdä tutkimus, joka lisää monikulttuurisen osaamisen merkittävyyden esiin tulemistä. Tutkimuksen henkilökohtaisena tavoitteena minulla oli kehittää omaa kulttuurienvälistä osaamista sekä oppia laadullisen tutkimuksen tekemistä. Näiden tavoitteiden kautta haluan keskeisesti kehittää omaa sosiaalialan asiantuntijuuttani.

Opinnäytetyöni aiheen valinnan taustalla on vahvasti oma kiinnostukseni ihmisen kulttuurista olemusta kohtaan. Mielenkiintoa kulttuurien kohtaamisen haasteista sosiaalialan asiantuntijuudessa ovat lisänneet sosionomiopintojen aikana suorittamani kulttuurien väliseen osaamiseen liittyvät kurssit, projektityöt ja erityisesti työharjoittelut, joista yksi oli kansainvälinen työharjoittelu Keniassa keväällä 2010. Tutkimusaiheen valintaan on vaikuttanut myös sen ajankohtaisuus sekä näkemys siitä, että kulttuurien välistä osaamista tarvitaan nykyistä enemmän sosiaalialan työssä.

Opinnäytetyö on laadullinen ja aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla viideltä Itä-Afrikassa kv-työharjoittelun suorittaneelta sosionomiopiskelijalta. Kerätty aineisto analysoitiin teorialähtöisen sisälönanalyysin menetelmällä Campinha-Bacoten kulttuurisen kompetenssin prosessimallin ja sosiaalialan AMK-verkoston määrittämän sosionomin ammatillisen kompetenssin pohjalta. Tutkimuksessa käytettiin piirteitä fenomenologis-hermeneuttisesta tutkimusotteesta, joka soveltui sosionomiopiskelijoiden kokemuksen ja sille annettujen merkityksen tulkitsemi-

seen. Tällä tutkimuksella ei ole pyritty tilastolliseen yleistettävyyteen, vaan kuvailemaan, ymmärtämään ja tulkitsemaan tutkittavaa ilmiötä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 85).

Opinnäytetyön teoriaosassa käsitellen sosionomin kulttuurienvälistä kompetenssia ja sosionomin ammatillista kompetenssia, sekä niihin liittyviä teemoja. Kulttuurisen sopeutumisprosessin esittelen teoriaosassa suhteellisen laajasti, koska se tukee raporttia lukevia kansainväliseen työharjoitteluun suuntaavia opiskelijoita ja liittyy myös teoreettisen sisällönanalyysin ulkopuolelta nouseviin teemoihin. Tämän jälkeen kuvataan tutkimuksen toteutus vaihe vaiheelta liitettynä tutkimusmetodologiaan ja -metodeihin. Tutkimustulokset käsitellään teemoittain.

Opinnäytetyön nimi ”Sen myötä on tullut uudenlaista näkemystä maailmaa kohtaan” on suora lainaus haastattelusta. Tässä lainauksessa haastateltu tiivistä osuvasti koko haastatteluaineiston keskeisimpänä esiin nostettavissa olleen ajatuksen.

Opinnäytetyössä käytetään lyhenteitä seuraavasti: Hämeen ammattikorkeakoulu (HAMK) ja kansainvälinen työharjoittelu (kv-työharjoittelu), sosiaalialan ammattikorkeakoulujen kansallinen verkosto (sosiaalialan AMK-verkosto).

2 SOSIONOMIN KULTTUURIENVÄLINEN KOMPETENSSI

Tässä luvussa tarkastellaan kulttuuria sekä sosionomin kulttuurienvälistä kompetenssia ja siihen liittyviä keskeisiä käsitteitä. Sosionomin kulttuurienvälisellä kompetenssilla tässä tarkoitetaan sosionomin pätevyyttä tehdä työtä eri kulttuuritaustaisten ihmisten parissa. Omiksi teemoiksi, sosionomin kulttuurienväliseen kompetenssiin liittyen, olen tämän luvun lopussa nostanut identiteetin, itsetunnon, kulttuurisen sopeutumisprosessin sekä Campinha-Bacoten kehittämän kulttuurisen kompetenssin prosessimallin.

Tähän opinnäytetyöhön kulttuurienvälisen kompetenssin käsite on valittu, koska se kuvaa selkeästi kulttuurien välistä kohtaamista, jota sosionomit tekevät työssään. Ennen kuin menemme syvemmälle kulttuurienvälisen kompetenssin kuvaamiseen, on syytä määritellä, mitä tässä opinnäytetyössä tarkoitetaan kulttuurilla.

2.1 Kulttuuri

Kulttuuria on määritelty lukemattomilla eri tavoilla hyvin erilaisissa yhteisissä arkipuheissa sekä monien eri tiedekuntien sisällä. Greetzin (1973) ja Bennettin (1999) määritelmän mukaan kulttuuriin liittyy seuraavanlaisia asioita: ”Kulttuurilla tarkoitetaan jonkin yhteisön piirissä omaksuttua elämäntapaa sekä maailman hahmottamisen ja mielekkääksi kokemisen tapaa. Kulttuuri on ihmisen tapa elää, toimia ja uskoa.” (Räty 2002, 42). Hall (2005, 85) kuvaa kulttuurilla tarkoitettavan yhteisten merkitysten järjestelmiä, joiden kautta ihmiset jakavat yhteisen todellisuuden maailmasta, omaan kansakuntaan tai ryhmään kuuluvien toisten ihmisten kanssa.

Ihminen oppii kulttuurin häntä ympäröiviltä ihmisiltä sosialisatioprosessin kautta. Sosialisatioprosessi pitää sisällään muun muassa arvojen, normien ja käyttäytymismallien oppimista. Samalla ihminen omaksuu omalle yhteisölleen ominaisen maailmankatsomuksen, käsityksen oikeasta ja väärästä sekä ihmisen olemassaolon merkityksestä. Sukupolvelta toiselle historian saatossa siirtyneet uskomukset, taidot ja tiedot ovat vaikuttaneet sosialisatioprosessin mukana elävään kulttuuriin. (Räty 2002, 42-43.)

Kulttuuri on merkityskartta, joka antaa meille tunteen yhteisestä identiteetistä ja kuulumisesta johonkin yhteisöön. Asemoidessamme itsemme näiden yhteisten merkitysten kenttään saamme tunteen siitä keitä me olemme ja mihin me kuulumme. Kieli on yksi keskeisimmistä kulttuurisista järjestelmistä, joiden kautta saman kieliryhmän ihmiset kommunikoivat toistensa kanssa ja samalla merkityksellistävät yhteistä maailmaa. Yhteinen kieli asemoi ihmisen johonkin tiettyyn kieliyhteisöön. (Hall 2005, 85-90.)

Kulttuuri on kuin kehys, jonka kautta ihminen tulkitsee ympäröivää maailmaa. Sen avulla ihminen tietää, kuinka hahmottaa ympäristöään, esimerkiksi missä saa kävellä, kuka on ryhmän johtaja, kuka on rikas ja mikä on ravintola. Ihminen oppii kulttuurin välityksellä myös, millainen ruoka on terveellistä, millainen vaate on kaunis tai miten kuuluu tervehtiä naapuria.

(Räty 2002, 43.) Kulttuuri pitää sisällään monia asioita, joiden olemassa oloa ihmiset eivät edes osaa kyseenalaistaa. Tällaisesta asiasta hyvänä esimerkkinä on kulttuurinen rytmi, toisin sanoen keskimääräinen päivärytmi. Sillä tarkoitetaan muun muassa keskimääräistä lounasaikaa, työpäivän ja koulupäivän pituutta ja kauppojen aukiolo- ja sulkemisaikoja. Yhteiskuntamme on siis rakentunut kulttuurin sisällä ja kaikki sen toiminnot ovat kulttuurin ohjaamia. (Gore, K. 2007, 73.)

Kulttuuri on jatkuvaa muutosta, vaikka se toisaalta edustaa perinteitä ja edellisiä sukupolvia. Kulttuurin muutokseen vaikuttaa kansainvälistyminen, jonka myötä erilaiset kulttuuriset ryhmät kohtaavat ja jakavat ajatuksiaan. Tämä erilaisten kulttuuristen ryhmien kohtaaminen on tuottanut kulttuurin moninaistumista, jota ei voi yksiselitteisesti arvioida myönteiseksi tai kielteiseksi ilmiöksi. (Räty 2002, 44.)

2.2 Kulttuuriluokittelut

Kulttuurit ovat erilaisia ja niitä on yritetty selittää ja ymmärtää erilaisilla kulttuurisilla luokittelumalleilla, joita on kuitenkin kritisoitu liiallisen stereotyyppiseksi (Frisk & Turkki 2005, 20). Saman kulttuuritaustan ihmiset eivät ole yhtenäinen ryhmä. Yksilöiden erilaiset elämäkokemukset muokkaavat heidän toimintaansa. (Räty 2002, 43.) Ihmisen käyttäytymistä ei tämän vuoksi voi täysin selittää tai ennustaa hänen taustakulttuurinsa perusteella (Frisk & Turkki 2005, 20).

Yksi tunnetuimmista kulttuuriluokitteluista on hollantilainen Greet Hofsteden 1980-luvun alussa kehittämä kulttuuriluokittelumalli. Tässä mallissa Hofstede kuvaa kulttuurien välisiä eroja erilaisten ulottuvuuksien kautta. Nämä ulottuvuudet ovat valtaetäisyys, epävarmuuden välttäminen, maskuliinisuus vastaan feminiinisyys sekä individuaalisuus vastaan kollektiivisyys. (Frisk & Turkki 2005, 20).

Valtaetäisyyden ulottuvuudella Hofstede kuvaa, miten kulttuurin sisällä suhtaudutaan auktoriteetteihin ja kuinka valta jakautuu. Suurten valtaetäisyyksien maissa on luonnollista ja hyväksyttyä, että eri toimijat ovat eriarvoisia. Tällaiset yhteiskunnat ovat usein hierarkkisia ja muodollisia. Valtaetäisyys vaikuttaa myös perheiden valtarakenteisiin, esimerkiksi ilmeten selvinä valtaeroina miesten ja naisten tai aikuisten ja lasten välillä. Pienten valtaetäisyyksien maissa on päinvastaisesti pyrkimys tasa-arvoisuuteen sekä yhteiskunnissa että perheissä. (Frisk & Turkki 2005, 20; Hofstede 1993, 68.)

Kulttuureissa, joissa epävarmuuden välttämisen ulottuvuus tai toisin sanoen sietokyky on vähäistä, ihmiset ovat rakentaneet tarkkoja säädöksiä yllättävien tilanteiden varalle. Kulttuureissa, joissa epävarmuutta siedetään enemmän, on tavanomaista, että yksilö voi toimia epävarmoissa tilanteissa vapaammin omaksi parhaaksi katsomallaan tavalla. Ihmisillä, jotka elävät hyvän sosiaaliturvan yhteiskunnissa, tämä vapaus on yleisempää. Yhteiskunnan luoman turvallisuuden sijasta tai lisäksi perhe ja suku vaikuttavat epävarmuuden sietokykyyn. (Frisk & Turkki 2005, 20; Hofstede 1993, 183.)

Maskuliinisuus vastaan feminiinisyys puolestaan tarkoittaa ulottuvuutta, jossa viitataan ominaisuuksiin, jotka perinteisesti on liitetty eri sukupuolille. Maskuliinisissa kulttuureissa korostuvat suorittaminen, kilpaileminen ja menestyminen. Näissä maskuliinisissa kulttuureissa arvostetaan korkeaa asemaa ja rahaa. Feminiiniset kulttuurit puolestaan arvostaa vaatimattomuutta ja muista huolehtimista eikä menestyminen ole niin keskeinen arvo. (Frisk & Tulkki 2005, 21; Hofstede 1993, 152.)

Neljäs Hofsteden ulottuvuudesta on individuaalisuus vastaan kollektiivisuus tai toisin sanoen yksilö- vastaan ryhmäkulttuuri. Yksilölliset kulttuurit korostavat yksilön omaa arvoa ja oman edun asettaminen perheen ja työyhteisön edelle on sallitumpaa. Yksilökulttuureissa jokaisella on oikeus yksityisyyteen, kun taas kollektiivisissa kulttuureissa ryhmällä on oikeus puuttua yksityiselämään. Ihminen on kollektiivisissa kulttuureissa voimakkaammin sidoksissa omaan perheeseen ja sukuunsa. Kollektiivisissa kulttuureissa lojaalisuus perheelle on tärkeämpää kuin itsensä toteuttaminen. (Frisk & Tulkki 2005,21; Hofstede 1993, 109.)

Toinen tunnettu kulttuuriluokitus on Edvard T. Hallin luokitus korkean ja matalan kontekstin kulttuureista (High Context – Low Context). Tämä Hallin luokittelu perustuu kommunikaatiotapoihin ja viestintään. Korkean kontekstin kulttuureissa on tyypillistä, ettei sanottu kerro koko totuutta vaan viestin ymmärtämiseen tarvitaan kulttuurisempaa tulkintaa. Kuulijan tulee tulkita viestin todellinen sanoma muun muassa puhujan käyttämiä ilmeitä, eleitä ja intonaatiota seuraamalla. Korkean kontekstin kulttuureissa, jotka ovat tyypillisesti Idän kulttuureita, ei ole monesti soveliaista sanoa ei. Tämän vuoksi kuulijan täytyy ymmärtää muista viesteistä, mitä ihminen tarkoittaa. Matalan kontekstin kulttuureissa on puolestaan tyypillistä sanoa suoraan, mitä ajattelee. Kuulijan ei tarvitse päätellä viestin merkitystä niin suuresti muista kommunikaatioelementeistä. Matalan kontekstin kulttuuri on vallitsevaa länsimaissa. (Frisk & Tulkki 2005, 22.)

2.3 Kulttuurienvälinen kompetenssi

Sosionomin kulttuurienvälisellä kompetenssilla tarkoitetaan sosionomin pätevyyttä toimia kulttuurienvälisessä vuorovaikutuksessa. Jokikokon (2002a) mukaan interkulttuurinen, tosin sanoen kulttuurienvälinen, kompetenssi pitää sisällään niitä valmiuksia, joita ihminen tarvitsee kulttuuritaustaltaan erilaisten ihmisten välillä vuorovaikutuksen, yhteisymmärryksen ja yhteistyön saavuttamiseksi. Kulttuurienvälinen kompetenssi pitää sisällään myös asenteellisia, toiminnallisia sekä tiedostamiseen liittyviä ulottuvuuksia. Kulttuurienvälisen kompetenssin voi nähdä myös oppimisena, johon vaikuttavat erilaiset elämäntilanteet, kokemukset ja koulutus. Oppiminen on kokonaisvaltainen prosessi, jonka aikana ihminen punnitsee omia kulttuurisia asenteita, arvoja, normeja ja käyttäytymistä. Kulttuurienvälisen kompetenssin tavoitteena on kehittyminen moninaisuuden tiedostamiseen, ymmärtämiseen ja kunnioittamiseen, sekä oikeudenmukaisuutta tukevaan ajatteluun ja toimintaan.

Minttu Rätty (2009, 2) on käyttänyt samaan aiheeseen liittyen käsitettä monikulttuurinen kompetenssi. Rätty on lisännyt monikulttuurisen kompetenssin käsitteeseen, kulttuurienvälisen kompetenssin määrittelyn jatkoksi, yhteiskunnan eri ryhmien tasa-arvoisuuden normatiivisen tavoitteen. Monikulttuurinen kompetenssi pitää sisällään myös näkemyksen siitä, että tämä kompetenssi on määriteltävä suomalaisesta viitekehyksestä käsin. Tällä Rätty tarkoittaa sitä, että monikulttuuriseen kompetenssi käsitteeseen liittyvät aina myös yhteiskunnan historiallinen kehitys sekä yhteiskunnan sisällä olevat toimijat.

Rätty (2009, 18) kirjoittaa, kuinka Matinheikki-Kokon mukaan kulttuurienvälisen kompetenssin perustana on toimintavalmius monikulttuurisessa työympäristössä. Kulttuurien väliseen kompetenssiin on yleisesti ajateltu kuuluvan kolme ominaisuutta, jotka ovat tietoisuus, asenteet ja taidot. Tietoisuudella tarkoitetaan ymmärrystä omasta kulttuuritaustasta ja sen vaikutuksista maailman jäsentämiseen sekä tietoja eri kulttuureihin liittyvistä elämäntavoista. Tämän lisäksi yhteiskuntatietoisuus sekä asioiden globaalin ulottuvuuden näkeminen ovat tähän liittyviä asioita. Asenteisiin liittyvät muun muassa moninaisuuden kunnioittaminen, toisista välittäminen sekä monikulttuurisuuden sietokyky, jolla tarkoitetaan kykyä hyväksyä eri kulttuurisista lähtökohdista poikkeavia tapoja toimia. Taitoon puolestaan liittyvät sekä kyky nähdä asioita useammista näkökulmista että kriittisyys omaa ja toisten toimintaa kohtaan.

Huovila (n.d.) kirjoittaa, että W.S. Howellin (1982) mukaan kulttuurienvälisen kompetenssin hallitseminen, tai sen puute, voidaan nähdä nelitasoisena kehiksenä. Nämä neljä tasoa ovat 1) tiedostamaton epäpätevyys, 2) tiedostettu epäpätevyys, 3) tiedostettu pätevyys ja 4) tiedostamaton pätevyys. Ensimmäisessä tasossa ihminen ei tiedosta omassa ja toisten toiminnassa olevaa kulttuurisidonnaisuutta ja joutuu sen vuoksi tilanteisiin, joissa hän itse tai toinen osapuoli tuntee tulevaisuutta väärinymmärretyksi ja loukatuksi. Toisessa tasossa ihminen on tiedostanut oman ja toisten ihmisten toiminnan kulttuurisidonnaisuuden. Hän ymmärtää, kuinka erilaiset epävarmuutta luoneet tilanteet johtuvatkin vain erilaisista kulttuurisista käsityksistä ja toiminnoista, joista esimerkkinä katsekontakti, kehonkieli ja luottamus. Kolmannella tasolla tiedostettu pätevyys on opittua kulttuurienvälistä kompetenssia, jossa ihminen sovittaa käyttäytymisensä, kulttuurista riippumatta, vaaditulla tavalla. Neljäs taso, tiedostamaton pätevyys, merkitsee taitoa muuttaa käyttäytymistään huomaamattaan erilaisiin kulttuuriin tilanteisiin sopiviksi.

Bennett (1993) on kehittänyt interkulttuurista kasvua ja oppimista kuvaavan mallin interkulttuurisesta sensitiivisyydestä. Bennett näkee interkulttuurisen sensitiivisyyden olevan opittavissa vain erilaisten vaiheiden kautta. Tässä mallissa on kuusi vaihetta, joiden kautta ihminen voi kehittyä interkulttuurisesti herkemmäksi ja tiedostavammaksi. Kyseessä olevassa mallissa korostuvat kulttuurien välisten erojen ymmärtämisen tärkeys. (Jokikokko 2002b.)

Bennettin malli on eräänlainen jatkumo, jossa etnosentrisiltä tasoilta edetään etnorelativistisille tasoille. Ihminen, joka on etnosentrisellä tasolla,

lähestyy maailmaa vain omasta maailmakuvastaan ja kulttuuristaan käsin. Ensimmäisessä vaiheessa, (kieltäminen), ihminen kieltää täysin erilaisuuden olemassaolon. Toisessa vaiheessa, (puolustautuminen), ihminen kokee erilaisuuden uhkana ja oman kulttuurin muita parempana. Bennettin mukaan tämä on kieltämisen tasoa ylempi taso, koska ihminen on tietoinen erojen olemassaolosta. Kolmannessa vaiheessa, (minimalismi), ihminen puolestaan vähättelee kulttuuristen erojen olemassa oloa, esimerkiksi korostamalla sitä, että kaikilla ihmisillä on samat päämäärät ja tarpeet, muun muassa hengissä pysyminen. (Jokikokko 2002b.)

Ihminen, joka on etnorelativistisilla tasoilla, on Bennettin mukaan ymmärtänyt kulttuurierot, kunnioittaa erilaisuutta ja osaa katsoa eri kulttuureja niiden omista lähtökohdista. Neljänteen tasoon, ”kulttuurinen hyväksyminen” tarvitaan lisäksi empatian ja suhteuttamisen kykyä. Viidennessä vaiheessa, ”adaptaatio”, ihminen ymmärtää ja osaa tulkita vieraan kulttuurin sisältä tulevaa ihmistä ja selviää kulttuurien kohtaamisen tilanteesta. Ylimmän tason, ”integraatio”, saavuttanut ihminen on jatkuvassa välitilassa, jossa minkään kulttuurin arvot eivätkä normit vangitse hänen ajatteluun ja käytöstä. Jokikokko kuvaa tämän vaiheen olevan jonkinlainen utopia, koska hänen mukaansa on vaikea ajatella, että ihminen pystyisi täysin irrottautumaan omasta kulttuurisesta kehyksestään. (Jokikokko 2002b.)

2.4 Kulttuuri-identiteetti ja itsetunto

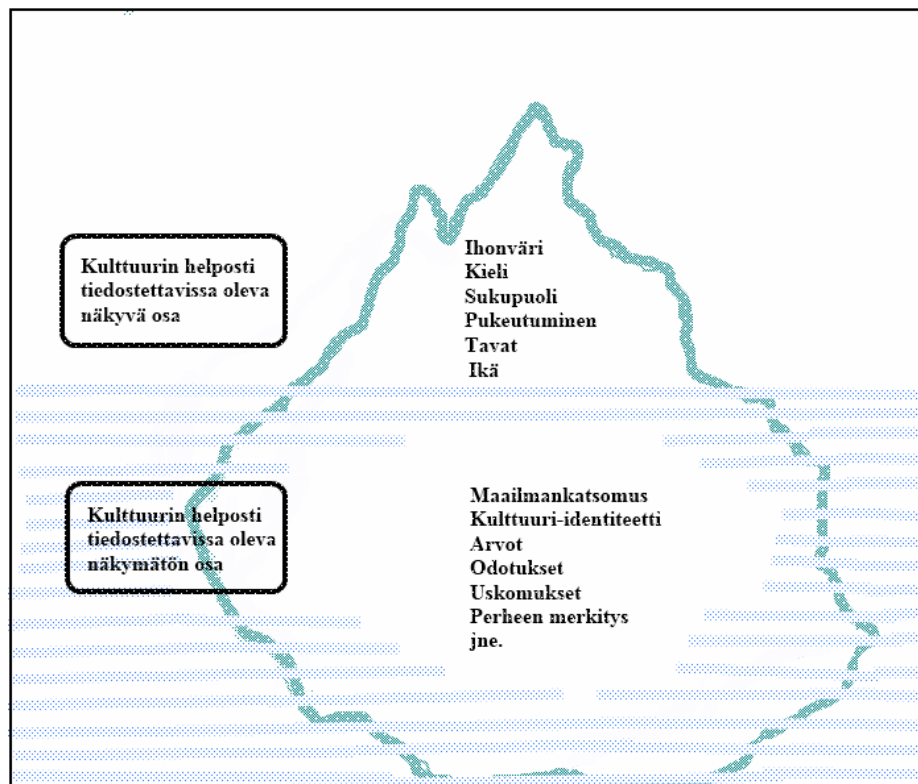
Tässä luvussa määritellään, mitä käsitteet kulttuuri-identiteetti ja itsetunto tarkoittavat. Samalla tarkastellaan myös sitä, miten ne vaikuttavat kokemukseemme meitä ympäröivästä maailmasta. Kulttuuri-identiteetti ja itsetunto liittyvät vahvasti kulttuurienvälisen kompetenssin valmiuksiin.

Ihmisen identiteetti pitää sisällään kaikki ne ryhmät ja määritteet, joilla yksilö kuvaa itseään. Tällaisia ryhmiä ovat muun muassa sukupuoli, ikä, maailmakatsomus, kieli, sosiaaliluokka, etnisyys, ammatti, maantieteellinen asuinpaikka. (Talib 2005, 44.) Kulttuuri on yksi keskeisimmistä identiteetin muodostamisen ja ylläpitämisen tavoista. Itsensä näkeminen esimerkiksi englantilaiseksi sisältää samalla sen, että ihminen asettuu osaksi oman historiansa jatkumoa. Kulttuuri tarjoaa viitekehyksen, joka liittyy ihmisen tämänhetkiseen elämän aikaisemmin eläneiden sukupolvien elämään. Yleisesti ajatellaan saman kulttuuri-identiteetin jakavien ihmisten olevan samanlaisia ja erottuvan vahvasti toisista kulttuuriryhmistä. Erilaisuuden korostaminen kasvattaa ryhmäsolidaarisuutta ja niin kutsuttua mehenkeä. (Hall 2005, 85-86.)

Maailman kaikki ihmisryhmät ovat jossakin määrin etnosentrisiä ajattelussaan, sillä kaikille ihmisryhmille on tyypillistä nähdä oman ryhmän käytös luonnollisena ja normaalina ja toinen ihmisryhmän epänormaalina ja poikkeavana. Ympäröivä todellisuus rakentaa jokaiselle ihmiselle oman kulttuurisidonnaisen maailmankuvansa. (Partanen & Turunen 1997, 103). Ihmiselle on tyypillistä luokitella ja sen jälkeen yleistää ympärillä olevia asioita, jotta maailma olisi paremmin käsitettävissä. Tällaisia luokitteluja ja yleistyksiä teemme myös toisista kulttuureista tulevista ihmisistä, minkä

tuloksena muodostuu stereotyyppioita erilaisista ihmisryhmistä. Stereotyyppiat voivat olla joko positiivisia tai negatiivisia. (Frisk & Tulkki 2005, 87.)

Kulttuuria on sen kerroksellisuuden sekä sisäisten arvojen, odotusten, uskomusten ja tapojen hierarkkisuuden vuoksi verrattu usein jäävuoreen (Kuva 1). Kohdatessamme vieraasta kulttuurista tulevan ihmisen meidän on helppo havaita kulttuurin näkyvä osa eli jäävuoren huippuun, johon kuuluvat muun muassa sukupuoli, ikä, ihonväri, kieli ja pukeutumien. Kulttuurista vaikeasti havaittavissa ovat sen näkymättömät osat eli jäävuoren vedenpinnan alapuolelle jäävät rakenteet. Näitä näkymättömissä olevia kulttuurin osia ovat esimerkiksi ihmisen maailmankatsomus, arvot, odotukset, uskomukset, perheen ja suvun merkitys sekä kulttuuriset traditiot. Näkymättömissä olevat osat kulttuurista ovat myös ihmiselle itselle hyvin vaikeasti tiedostettavissa, joten nämä ”näkymättömät” asiat usein aiheuttavat kulttuurien välisessä viestinnässä kaikkein suurimmat haasteet. (Abdelhamid, Juntunen & Koskinen 2009, 75-76.)

Kuva 1. Kulttuurijäävuori (Mukaiillen Schubert 2007). (Abdelhamid ym. 2009, 76).

Psykologi Liisa Keltikangas-Järvinen (1996, 71) kirjoittaa, että ihminen pystyy havaitsemaan itsessään vain ne asiat, jotka ovat hyväksyttäviä ja joita ihmisellä on ”lupa” havaita itsessään. Suurimman osan havainnoista ihminen torjuu jo ennen tunnistamista. Niitä asioita, joita ihmisellä on ”lupa” havaita itsessään ovat ihmisen havaintokehässä rakentaneet häntä lapsena ympäröinyt kulttuuri ja sen mukana toteutunut kasvatus. Lisäksi ihmisellä tulee olla käsitteitä, joilla tunnistaa itsessään olevat asiat, koska muuten niitä ei ole mahdollista kuvata kielellisesti.

Keltikangas-Järvinen (1996, 19) määrittelee itsetunnon itsensä arvostamiseksi ja itseensä luottamiseksi. Itsetunto liittyy myös siihen, kuinka koh-

taamme toiset ihmiset, koska omalla kokemuksella itsestä on ratkaiseva merkitys toisiin ihmisiin suhtautumisessa. Itsetunto vaikuttaa siis suuresti siihen, kuinka arvostamme muita ihmisiä. Vahvan itsetunnon kautta ihminen kykenee näkemään toiset ihmiset osaavina ja osoittamaan heille arvostusta, toisin kuin itsetunnon puute, joka saa ihmisen näkemään toiset ihmiset enemmän uhkaavina, jolloin ihminen pyrkii mitätöimään heidän osaamistaan ja arvoaan. Vahvan itsetunnon omaava ihminen arvostaa itseään ja samalla toisia, koska hänellä ei ole harhakuvaa itsestään ainoana osaavana ja arvokkaana.

Hyvä itsetunto tukee ihmistä olemaan avoin uusille näkemyksille sekä asioiden arviointikyvyille. Toisin sanoen hyvä itsetunto luo arvojemme kanssa hyvän pohjan suvaitsevaisuudelle. Ihminen, jolla on heikko itsetunto, on alttiimpi väheksymään kaikkea erilaista tai täysin päinvastaisesti ihailemaan erilaisuutta epärealistisesti. (Wahlström 1996, 79.)

2.5 Campinha-Bacoten kulttuurisen kompetenssin prosessimalli

Professori Josepha Campinha-Bacote on yhdysvaltalainen hoitotieteen tutkija ja kouluttaja, joka on 1990-luvun alussa aloittanut tutkimuksen ja käytännön kokemusten pohjalta kulttuurisen kompetenssin prosessimallin kehittämisen (Abdelhamid ym. 2009, 35). Tässä opinnäytetyössä Campinha-Bacoten prosessimalli on valittu teorialähtöiseen sisällönanalyysin jäsenyksen osa-alueeksi, monien kulttuurista pätevyyttä jäsentävien mallien joukosta. Tämä prosessimalli valittiin sen takia, että se sosiaalisen luonteensa vuoksi soveltuu erinomaisesti sosiaalialan opiskelijoiden kulttuurisen kompetenssin tasojen tutkimiseen.

Campinha-Bacoten prosessimallin, keskeisimpänä tarkoituksena on tarjota sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille käsitejärjestelmä kulttuurisen pätevyyden kehittämiseen ja tarkasteluun. Malli on alun perin kehitetty hoitotyöhön. Sosiaalialan puolelta vastaavanlainlaista kulttuurisen pätevyyden mallia ei löydy. Tähän osittaisena syynä on todennäköisesti se, että sosiaalialan työ on jo lähtökohtaisestikin hyvin laaja-alaista ja ihmisten ja ihmisryhmien tasa-arvoa ja syrjinnän ehkäisyä korostavaa (Räty 2009, 7-8). Tärkein ajatus Campinha-Bacoten (2002) kulttuurisen kompetenssin prosessimallissa on se, että kulttuurinen kompetenssi on päättymätön matka, jonka aikana voi jatkuvasti kehittyä ihmisenä ja ammattilaisena (Abdelhamid ym. 2009, 35).

Mallin taustalla on Campinha-Bacoten mukaan kaikille sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla yhteinen ihmisten välisen välittämisen ja rasismin vastaisuuden moraalinen velvoite. Campinha-Bacoten prosessimalli pitää sisällään viis osa-aluetta, jotka ovat erottamattomasti sidoksissa toisiinsa. Nämä alueet ovat: kulttuuritietoisuus (awareness), kulttuuritieto (knowledge), kulttuuritaito (skill), kulttuuriset kohtaamiset (encounters) ja kulttuurinen tahto (desire). (Abdelhamid ym. 2009, 35-37; Campinha-Bacote 2002.)

Campinha-Bacoten mukaan meidän on kulttuurisessa kompetenssissa kehittyäksemme jatkuvasti kysyttävä itseltämme oikeita, itsetutkiskelua sy-

ventäviä kysymyksiä. Tämän johdosta Campinha-Bacoten on luonut jokaiselle kulttuurisen kompetenssin prosessimallin osa-alueelle oman keskeisen kysymyksen, jonka kautta omaa kulttuurista kompetenssia voi kehittää. Nämä kysymykset on liitetty jokaisen osa-aluekuvauksen yhteyteen. (Abdelhamid ym. 2009, 36; Campinha-Bacote 2002).

Kulttuurinen tietoisuus (awareness) on prosessi, jossa henkilö suorittaa syvää itsetutkiskelua oman kulttuurinsa ja ammatillisen taustansa vaikutuksista toisen kulttuurin ymmärtämiseen. Prosessissa henkilö tulee tietoisemmaksi omista ennakkoluuloistaan toisia kulttuureja kohtaan. Kulttuuritietoisuuteen sisältyy myös tietoisuus sosiaali- ja terveysalan palveluiden sisällä olevista syrjivistä asenteista ja rakenteista. (Campinha-Bacote 2002.) Kulttuuritietoisuudessa keskeinen kysymys on: ”Olenko tietoinen ajatusväärityksistä ja ennakkoluuloista, joita minulla on eri kulttuuriryhmiä kohtaan ja olenko tietoinen sosiaalialalla vallitsevasta rasismista?” (Abdelhamid ym. 2009, 36; Campinha-Bacote 2002).

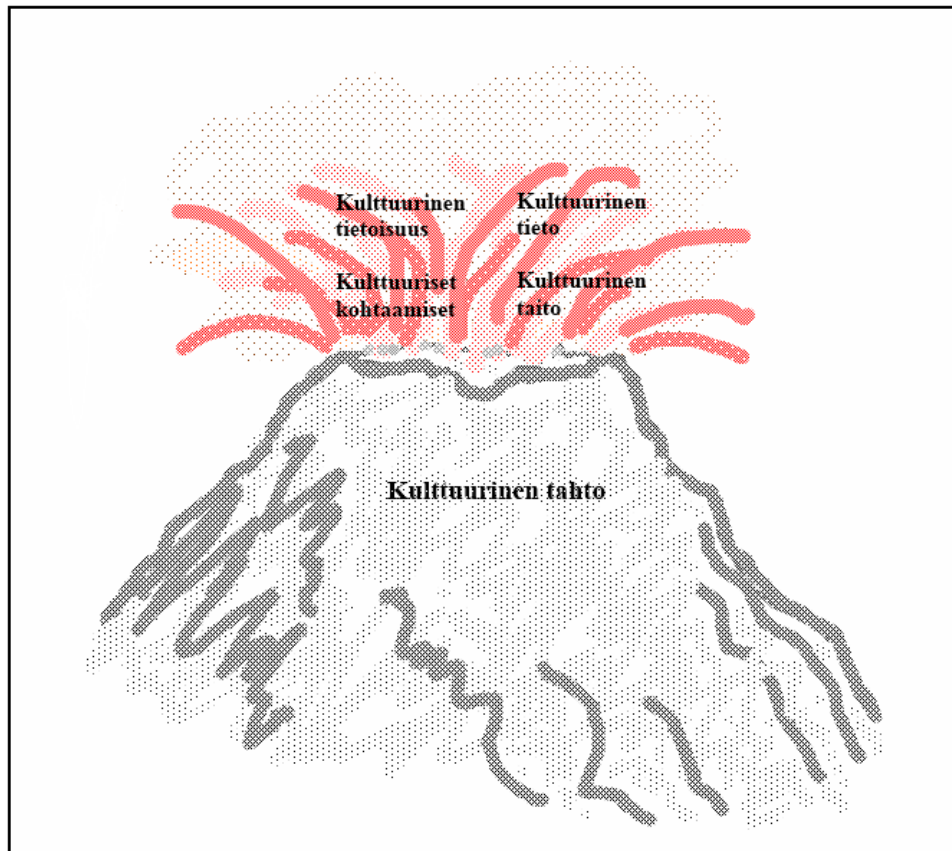
Kulttuurinen tieto (knowledge) on määritelty prosessiksi, jossa sosiaalialan ammattilaiset etsivät ja sisäistävät oikeaa pohjatietoa kulttuurisesti erilaisista ryhmistä. Tätä pohjatietoa hankkiessaan sosiaalialan ammattilaisten täytyy syventyä pohtimaan millaisia elämään ja hyvinvointiin liittyviä arvoja, uskomuksia ja käytäntöjä asiakkaan kulttuuri pitää sisällään. (Campinha-Bacote 2002.) Kulttuuritiedossa keskeinen kysymys on: ”Tunnenko riittävästi erilaisten kulttuuristen ja etnisten ryhmien elämäntapomuksia ja maailman ekologista kehitystä?” (Abdelhamid ym. 2009, 36; Campinha-Bacote 2002).

Kulttuurinen taito (skill) on kykyä nähdä ja arvioida asiakkaan kulttuurissa olevia asioita, jotka vaikuttavat asiakkaan esittämään ongelmaan ja huomioida asiakkaan kulttuurista kaikessa toiminnassa (Campinha-Bacote 2002). Kulttuurisen taidon keskeinen kysymys on: ”Onko minulla tietoa ja taitoa arvioida asiakkaan kulttuurisia tarpeita?” (Abdelhamid ym. 2009, 36; Campinha-Bacote 2002).

Kulttuuriset kohtaamiset (encounters) ovat keskeinen osa kulttuurisen kompetenssin kehittämisessä, koska ne luovat perustan ja tarpeen kulttuurisen kompetenssin kehittämiseksi. Näiden kohtaamisten kautta ammattilainen muokkaa omia uskomuksiaan toisista kulttuuriryhmistä ja estää pysyvien stereotyyppien muodostumisen. (Campinha-Bacote 2002.) Kulttuuristen kohtaamisten keskeinen kysymys on: ”Hakeudunko aktiivisesti kontaktiin tai vuorovaikutukseen erilaisten ihmisten kanssa vai välttelenkö eri kulttuuria edustavia ihmisiä ja asiakkaita?” (Abdelhamid ym. 2009, 36; Campinha-Bacote 2002).

Kulttuurinen tahto (desire). Kulttuurinen tahto on ammattilaisen kokemaa jatkuvaa motivaatiota ja sitoutumista oman kulttuurisen kompetenssinsa prosessimaiseen kehittämiseen. Tätä viimeistä vaihetta on kuvattu tulivuorenpurkauksena (Kuva 2), jossa henkilön kulttuurinen tahtotila on ikään kuin tulivuoren purkaus, joka puskee sisältään kaikki edellä kuvatut kompetenssiproessin kehittämiseen liittyvät osa-alueet. (Abdelhamid ym. 2009, 36-37 ; Campinha-Bacote 2002.) Kulttuurisen tahdon keskeinen ky-

symys on: ” Onko minulla aitoa tahtoa kehittää kulttuurista kompetenssia- ni?” (Abdelhamid ym. 2009, 36; Campinha-Bacote 2002).

Kuva 2. Kulttuurisen kompetenssin tulivuorimalli (Mukaiillen: Campinha-Bacote 2009). (Abdelhamid ym. 2009, 37).

2.6 Kulttuurinen sopeutumisprosessi

Tässä luvussa kuvaan kulttuurista sopeutumisprosessia, joka on edessä jokaisella, joka muuttaa elämään toisen kulttuurin vaikutuspiiriin. Tämä sopeutumisprosessi tulee jossain määrin vastaan myös jokaista opiskelijaa, joka lähtee suorittamaan kv-työharjoittelua itselle vieraaseen kulttuuriin. Toisessa luvussa kerron myös paluushokista, joka saattaa olla vastassa kv-työharjoittelusta kotiin palaavaa opiskelijaa.

Uuteen kulttuuriin sopeutuminen on prosessi, jossa ihminen käy läpi erilaisia vaiheita. Kulttuurisen sopeutumisprosessin läpikäyminen on samankaltaista kuin minkä tahansa suuren muutoksen aiheuttamasta kriisistä selviäminen. Vieraaseen maahan lähteminen ja siellä eläminen on ihmiselle aina suuri muutos, joka aiheuttaa stressiä. Tätä tilannetta kuvastamaan on luotu käsite kulttuurinen sopeutumisprosessi eli toisin sanoen kulttuurishokki. Kulttuurishokista pakolaisuuteen liittyvänä asiana käytetään termiä pakolaiskriisi. Ihmiselle on hyväksi tietää kulttuurishokin olemassaolosta, koska se auttaa ihmistä läpikäymään omaan shokkiin liittyviä ajatuksia sekä ymmärtämään niitä ihmisiä, jotka kohtaavat kriisin. (Räty 2002, 120.)

Kulttuurishokki merkitsee sekä tutun kulttuurin menettämisestä että vieraan kulttuurin kohtaamisesta aiheutuvaa muutosstressiä, jossa tuntemukset voivat ovat sekä psyykkisiä että fyysisiä. Kulttuurishokin voimakkuus yksilöillä riippuu monista asioista esimerkiksi yksilön henkisistä voimavaroista sekä elämäkokemuksista. Jokainen ihminen kokee kulttuurisen sopeutumisprosessinsa yksilöllisesti, eikä ole olemassa tarkkaa kaavaa, jonka mukaisesti kaikkien ihmisten sopeutuminen vieraaseen kulttuurin etenee. (Aro 1998, 17-19.) Kulttuurishokkiin vaikuttaa myös se syy, miksi ihminen on tullut uuden kulttuurin ympäröimäksi. Vapaaehtoiseen kulttuuriympäristön muutoksen on helpompi sopeutua, kuin pakon edessä tapahtuvaan. Sopeutumiseen vaikuttaa myös se, kuinka samanlainen uusi kulttuuri on suhteessa aikaisempaan ja miten uusi maa ottaa uuden tulijansa vastaan. Sopeutumiseen vaikuttaa myös se, millaiset tukiverkot ihminen muodostaa uudessa kulttuurissa. Oman kulttuuriryhmän edustajista on usein apua kulttuurishokin läpikäymisessä. (Räty2002, 120.) Kulttuurishokki on luonnollinen osa uuteen kulttuuriin sopeutumista (Frisk & Tulkki 2005, 57).

Kulttuurisen sopeutumisen prosessi on jaettu kolmeen eri vaiheeseen, jotka ovat: kritiikittömän ihastuksen vaihe, eli niin sanottu kuherruskuukausi, reaktiovaihe eli shokkivaihe, kriisin läpikäyminen eli sopeutumisen vaihe (Vartiainen-Ora 2005, 46.) Viimeisenä, ylimääräisenä vaiheena kulttuuriin sopeutumisprosessiin kuuluu paluushokki, joka tulee vastaa vain niitä, jotka palaavat takaisin lähtökulttuurinsa (Aro 1998, 17-19).

Kuherruskuukausi alkaa sillä, että ihminen saapuu uuteen maahan ja on täynnä innostusta nähdä ja kokea kaikkea, mitä tällä uudella paikalla on hänelle annattavana. Kuherruskuukauden ajan ihminen toimii ikään kuin ulkopuolisena tarkkailijana ja kokee kaiken jännittävänä ja mielenkiintoisena. Vartiainen-Ora (2005, 48) kirjoittaa, että kuherruskuukauden aikana ihminen näkee uuden kulttuurin piirteet parempina, kuin tutun kulttuurin. Uusi ympäristö herkistää ihmisen havainnoimaan ympärillä olevia ihmisiä, rakennuksia ja maisemia tarkemmin kuin tuttu ympäristö. Tämän uteliaan asenteen avulla ihminen oppii paljon asioita uudesta ympäristöstään. Kuherruskuukausi voi kestää muutamista päivistä, viikkoihin tai jopa kuukausiin. Vaiheen kestoon vaikuttavat monet asiat, muun muassa kuinka kauan ihminen aikoo uudessa maassa oleskella, mitä hän tiesi maan kulttuurista ennen sinne saapumistaan ja miten motivoitunut hän on sinne sopeutumaan. (Aro 1998, 20-21.)

Reaktiovaiheessa ihminen on elänyt jo jonkin aikaa uudessa maassa, ja jossakin vaiheessa erilaiset, kulttuuriset tavat alkavatkin ärsyttää, koska ne eivät olekaan enää vain uusia ja ihmeellisiä. Ihminen alkaa verrata vanhaa ja uutta kulttuuriympäristöään ja huomaa suhtautuvansa kriittisemmin ympärillä tapahtuviin asioihin. Samalla hän saattaa kokea, että ympärillä olevat ihmiset muuttuvat vihamielisemmiksi, vaikka alussa hän olisikin kokenut heidät aivan päinvastoin. Tässä vaiheessa ihminen alkaa yleensä ensimmäistä kertaa tuntea mm. voimakasta koti-ikävää, joka johtuu siitä, että hän on kohdannut lyhyessä ajassa paljon muutoksia ja uusia asioita. Ihminen ei myöskään tunne kuuluvansa uuteen ympäristöön, vaan kokee olevansa erilainen, jota toisen kulttuurin ihmiset eivät osaa ymmärtää.

Shokkivaiheeseen kuuluu lukuisia oireita, joista tyypillisimpiä ovat väsymyksen tunne, erilaiset pelot, mielialan lasku, koti-ikävä ja riippuvuuden sekä avuttomuuden tunteet. Tässä vaiheessa omasta aktiivisuudesta on paljon hyötyä, koska aktiivisuus auttaa ihmistä käsittelemään ja kohtaamaan ristiriitaisia ajatuksia. (Aro 1998, 22-24.)

Kriisin läpikäymisen aikana eli sopeutumisvaiheessa ihminen vähitellen oppii, miten erilaisissa tilanteissa toimitaan ja miksi niin toimitaan. Tämän sopeutumisprosessin tuloksena on, että ihmisen olo alkaa tuntua kotoisalta uudessa kulttuurissa ja hän kohtaa yhä vähemmän kommunikaatio-ongelmia. Vaikka hänen eteensä tulee toisinaan outoja ja erilaisia tilanteita, nämä eivät kuitenkaan enää aiheuta niin paljon kulttuurista stressiä, kuin alkuaikoina. (Aro 1998, 22-24.)

2.6.1 Paluushokki

Tuttuun kotimaahansa palatessaan ihminen saattaa kohdata paljon rajumman kulttuurishokin, kuin vieraaseen maahan mennessään. Kotiin palaminen saa ihmisen taas uuden muutoksen eteen, jossa hän kokee sekä haikeutta että innostusta. Haikeuden tunteen aiheuttaa se, että ihminen joutuu jättämään hänelle tärkeiksi tulleet ihmiset ja asiat hänelle jo tutuksi tulleen maahan. Ihminen tuntee kuitenkin samalla myös iloa niiden ihmisten ja asioiden kohtaamisesta, joita on kaivannut toisessa maassa ollessaan. Vanhaan ja tuttuun elämään sopeutuminen ei aina tunnu kuitenkaan niin helpolta ja mutkattomalta kuin ihminen on saattanut kuvitella, sillä matka vieraaseen kulttuuriin on ollut samalla myös matka omaan itseensä. Ulkomailta ollessaan ihminen kohtaa paljon uusia kokemuksia ja elämyksiä, jotka käynnistävät sopeutumisprosessin ja samalla muokkaavat ihmisen identiteettiä ja käsityksiä maailmasta (Aro 1998, 42-45.)

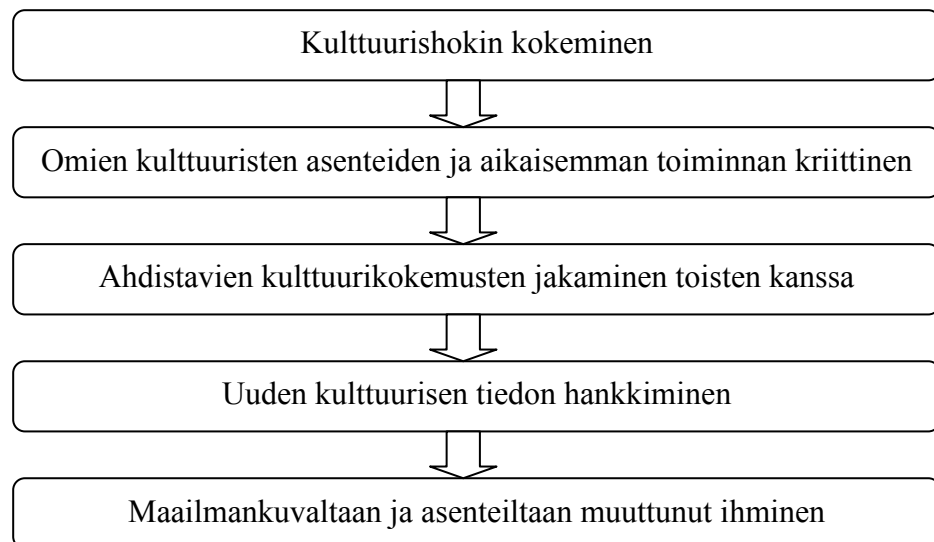
Ihminen saattaa vieraassa maassa pitkiä aikoja eläessään muuttua huomattavasti. Tämän muutoksen hän huomaa selkeimmin vasta omaan kotimaahansa palattuaan, koska silloin ihminen huomaa konkreettisesti kuinka omat asenteet ja käsitykset asioista ovat muuttuneet. Joskus muutokset voivat jäädä kotiin palanneen ihmisen läheisiltä kokonaan huomaamatta, eivätkä he edes halua nähdä muutosta heille tutussa ihmisessä. Voi myös käydä niin, että kotiin palanneen ihmisen käyttäytymisessä ja olemuksessa tapahtuneiden muutosten myötä läheisten ihmisten on vaikea tunnistaa palannutta samaksi, joka hän oli ennen matkaansa. Ihmisen identiteetin muutos ja kehittyminen on luonnollinen prosessi, jota ilman ihminen ei olisi löytänyt paikkaansa toisessa kulttuurissa. Kotimaahan paluuta kannattaa miettiä etukäteen ja edellä mainitut asiat tiedostaen. (Aro 1998, 43-45.)

2.6.2 Uudistava oppimisprosessi

Kulttuurista sopeutumisprosessia on tarkasteltu myös osana uudistavaa oppimista, pohjautuen Jack Mezirowin (1990, 1994) luomaan transformatiiviseen teoriaan. Tässä teoriassa oppimisen nähdään olevan keskeisesti sidoksissa omaan kokemukseen ja sen kriittiseen reflektointiin. Kulttuurinen oppiminen nojaa tässä teoriassa siihen, että ihminen saa kokemuksen

kuulumisesta vähemmistökulttuuriin jossakin valtakulttuurissa, ja saa samalla ymmärrystä erilaisuudesta, olemisesta ”the other” suhteesta muihin. (Abdelhamid ym. 2009, 54.)

Taylor (1994) on todennut, että kulttuurishokki käynnistää uudistuvan oppimisprosessin, jota hän myös kuvaa kehityksen vuoksi tarpeelliseksi henkisen epäjärjestyksen tilaksi. Kulttuurishokista selviytyäkseen ihmisen täytyy tarkastella kriittisesti omia kulttuurisia toimintamallejaan, arvojaan ja asenteitaan. Kulttuurishokissa etenemiseksi ihmisen kannattaa kokeilla erilaisia keinoja, joita ovat muun muassa toisten saman kokemuksen läpikäyneiden ihmisten kanssa keskustelu, kulttuurisen tiedon hankkiminen, uusien, uuteen kulttuuriympäristöön sopivien toimintatapojen kokeilu ja omaksuminen. Uudistava oppimisprosessi tulee nähdä portaikkona (Kuvio 1). Uudistuvan oppimisprosessin läpikäymisen myötä ihmisen maailmankuva ja asenteet muuttuvat. On kuitenkin muistettava, että kulttuurien kohtaaminen ei automaattisesti johda uusiutuvaan oppimiseen ja kulttuurisen kompetenssin kehittymiseen. (Abdelhamid ym. 2009, 54.)

Kuvio 1. Kulttuurienvälisen kompetenssin kehittyminen uudistavana oppimisprosessina (Mukailtu kuvioista Mezirow 1994, Taylor 1994). (Abdelhamid ym. 2009, 54.)

3 SOSIONOMIN AMMATILLINEN KOMPETENSSI

Tässä luvussa tarkastelen HAMK:n sosiaalialan koulutusohjelman näkemystä sosionomin ammatillisesta osaamisesta ja sen lähtökohtana olevasta humanis-holistisesta ihmiskäsityksestä sekä sosiokonstruktiivisesta oppimiskäsityksestä. Luvun lopussa esittelen sosiaalialan AMK-verkoston määrittelemät sosiaalialan ammatillisen kompetenssin osa-alueet.

HAMK:n sosiaalialan koulutusohjelman opetussuunnitelmassa kuvataan sosiaalialan koulutuksen antavan laaja-alaisia ammatillisia valmiuksia, joiden kautta opiskelija osaa toimia eri-ikäisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien yksilöiden ja yhteisöjen kanssa. Opiskelija saa valmiudet toimia oman alansa korkeakoulutettuna asiantuntijana muun muassa kasvatus-, ohjaus -, kuntoutus -, palveluohjaus -, johtamis- ja kehittämistyön sekä sosiaalityön tehtävissä. (HAMK:n sosiaalialan opetussuunnitelma 2005–2012 n.d.)

HAMK:ssa sosionomin ammattitaidon lähtökohtana on sosiaalipedagoginen viitekehys, jonka tavoitteena on tuottaa opiskelijoille pedagogista ja sosiokulttuurista osaamista. Tämän kautta sosionomiopiskelija oppii ymmärtämään ihmisen sosiaalista olemusta yhteydessä yksilön ja yhteiskunnan suhteeseen ja merkitykseen. Sosiokulttuurisen osaamisen kautta sosionomi pyrkii tukemaan asiakkaiden toimintaedellytyksiä ja oikeuksia oman kulttuurinsa luomiseen. Pedagoginen osaaminen tarkoittaa sosiokulttuurista innostamisen taitoa, jossa asiakaslähtöisten ja osallistavien toimintatapojen kautta tuetaan yksilöitä ja yhteisöjä auttamaan itse itseään. (HAMK:n sosiaalialan opetussuunnitelma 2005–2012 n.d.)

Sosionomit työllistyvät sosiaalista asiantuntemusta, kulttuurista ymmärrystä ja yhteisöllistä toimintakykyä vaativiin tehtäviin. Sosionomit sijoituvat julkiseen palvelujärjestelmään, järjestöihin ja yhdistyksiin sekä sosiaalialan yrityksiin. Asiakkaan tai asiakasryhmän arkielämän jatkuvuuteen, sosiaaliseen osallisuuteen ja toimintakykyyn liittyvien tarpeiden jäsentämisen kyky on tärkeää ja sitä edellytetään sosiaalialan asiantuntija tehtäviin siirtyvältä sosionomilta. Sosionomin on kyettävä liittämään tämä tarkastelu sekä yksilön että yhteiskunnan tasoille. Edellä kuvatuslaisella toimintavalmiudella sosionomilla on kykyä olla kehittämässä palveluita asiakaslähtöisemmiksi. (HAMK:n sosiaalialan opetussuunnitelma 2005–2012 n.d.)

Sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinnon yleiset osaamistavoitteet kansainvälisyysosaamisessa määritellään seuraavasti: Sosionomi omaa alansa työtehtävissä ja niissä kehitymisessä tarvittavan kielitaidon. Hän kykenee monikulttuuriseen yhteistyöhön ja osaa ottaa työssään huomioon alansa kansainvälisyyskehityksen vaikutuksia ja mahdollisuuksia. (HAMK:n sosiaalialan opetussuunnitelma 2005–2012 n.d.)

3.1 Sosionomin ammatillisen kompetenssin osa-alueet

Sosiaalialan ammattikorkeakoulujen kansallinen verkosto on määritellyt sosionomi (AMK) koulutuksen tuottaman ammatillisen kompetenssin. Sosionomin ammatillinen kompetenssi on jäsennetty siinä kuuteen osa-alueeseen: sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, yhteiskunnallinen analyysitaito, reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen sekä yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. (Sosiaalialan AMK-verkosto 2009, 28.) Nämä ammatillisen kompetenssin osa-alueet on tässä opinnäytetyössä valittu toiseksi teorialähtöisen tutkimuksen jäsenyukseksi, koska ne määrittelevät keskeisesti sosionomiopiskelijan osaamistavoitteita.

Sosiaalialan eettinen osaaminen. Sosionomi on syvällisesti omaksunut sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet, joiden pohjalta hän rakentaa toimintansa sitoutuneesti. Sosionomi kykenee eettisen reflektioon nojautuen toimimaan arvostiritoja sisältävissä tilanteissa, sekä huomioimaan yksilön ainutkertaisuuden. Toiminnallaan sosionomi pyrkii syrjäytymisen ja vähäosaisuuden vähentämiseen edistämällä tasa-arvoisuuden ja suvaitsevuuden toteutumista yhteiskunnan, yhteisöjen ja yksilöiden näkökulmista. (Sosiaalialan AMK-verkosto 2009, 28.)

Sosiaalialan asiakastyön osaaminen. Sosionomi osaa luoda asiakkaaseen ammatillisen vuorovaikutussuhteen, jossa keskeistä on asiakkaan osallistuminen ja yhteistyöhön sitoutuminen. Hän osaa havainnoida asiakkaan voimavaroja ja tarpeita tilannekohtaisesti. Sosionomi kykenee soveltamaan tavoitteellisesti ja arvioiden erilaisia työmenetelmiä ja teoreettisia lähestymistapoja tarkoituksenmukaisesti. Sosionomilla on kykyä ohjata ja tukea erilaisia asiakasryhmiä elämänkaaren eri vaiheissa ja elämäntilanteissa. (Sosiaalialan AMK-verkosto 2009, 28.)

Sosiaalialan palvelujärjestelmä osaaminen. Sosionomi tuntee sosiaalialan lainsäädännön ja yhteiskunnan palvelujärjestelmän, joilla luodaan ihmisille sosiaalista turvallisuutta ja hyvinvointia. Sosionomi hallitsee palveluohjauksen ja osaa etsiä asiakkaalle hänen tilanteensa mukaisia tukimuotoja ja -palveluita. Sosionomilla on osaamista toimia moniammatillisissa verkostoissa sekä kykyä vaikuttaa sosiaalialan palveluiden kehittämiseen. (Sosiaalialan AMK-verkosto 2009, 28.)

Yhteiskunnallinen analyysitaito. Sosionomin osaa jäsentää ja analysoida ihmisen ja yhteiskunnan välistä suhdetta erilaisten teoreettisten näkökulmien kautta. Sosionomi ymmärtää yhteiskunnallisten järjestelmien ja päätöksenteon suhteen ihmisten sosiaalisten toimintaedellytysten muodostumiselle. Sosionomi kykenee ymmärtämään ihmisten sosiaalisia ongelmia yhteiskunnallisessa viitekehityksessä. (Sosiaalialan AMK-verkosto 2009, 28.)

Reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen. Sosionomi on omaksunut reflektiivisen tutkivan työotteen osaksi toimintaansa. Sosionomi osaa käyttää vaihtoehtoisia ajattelu- ja lähestymistapoja ja arvioida toimintaansa erilaisten teoreettisten lähtökohtien kautta. Sosionomi osaa tuottaa uutta tietoa käytäntöpainotteista tutkimuksellista osaamista hyödyntäen. Sosio-

nomilla on kykyä toimia työyhteisön aktiivisena jäsenenä ja aloitteellisena esimiehenä. Sosionomi osaa kehittää ja johtaa työyhteisöjä, palveluita ja osaamista moniammatillisessa yhteistyössä. (Sosiaalialan AMK-verkosto 2009, 28.)

Yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Sosionomin osaa vahvistaa ja luoda yhteisöllisyyttä ja osallisuutta yhteistyön kautta. Tämä osaaminen perustuu siihen, että sosionomi tuntee yhteisöjen toimintaperiaatteita ja erilaisia kulttuureita. Sosionomilla on osaamista toimia erilaisissa kansalais- ja viranomaisverkostoissa tavoitteena purkaa yhteiskunnassa olevia epätasa-arvoa tuottavia rakenteita. Sosionomilla on kykyä osallistua yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun ja vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. (Sosiaalialan AMK-verkosto 2009, 28.)

3.2 Ihmis- ja oppimiskäsitys sosiaalialalla

Seuraavaksi käsittelen HAMK:n sosiaalialan koulutusohjelman taustalla olevaa humanis-holistista ihmiskäsitystä ja sosiokonstruktiivista, kokemuksellista sekä situationaalista oppimiskäsityksiä. Nämä samat ihmis- ja oppimiskäsitykset ovat myös tämän opinnäytetyön ohjaavina lähtökohtina.

Kaikessa ajattelussa, toiminnassa ja tutkimuksessa on aina takana jonkinlainen käsitys ihmisestä. Ihmiskäsitys on filosofinen käsite, joka on jatkuvassa muutoksessa, oman aikakautensa arvojen ohjailemana. Meillä jokaisella oleva ihmiskäsitys pitää sisällään laaja-alaista tietoa ihmisen olemuksesta, kasvusta ja kyvyistä oppia. Ihmiskäsitykseen sisältyy myös näkemys siitä, mihin ihmisiä ollaan kasvattamassa ja millaiset kasvatukseen nähden toimivina. (Myllärinen & Tast 2001, 31.)

Humanis-holistinen ihmiskäsitys ymmärtää ihmisen kokonaisuutena, jossa on fyysis-biologinen, psyykinen, sosiaalinen ja henkinen ulottuvuus. Tässä ihmiskäsityksessä ihminen nähdään aktiivisena toimijana, joka toimii oman elämänsä subjektina eli oman todellisuutensa rakentajana suhteessa häntä ympäröivään yhteisöön ja yhteiskuntaan. Toisin sanoen humanis-holistisessa ihmiskäsityksessä keskeistä on ihmisen näkeminen oppivana, kehittyvänä, kasvavana, psyykkisiä ja henkisiä tarpeita omaavana sekä henkistä ulottuvuutta kehittävä. Ihmisellä nähdään olevan sekä tarve liittymiseen ja osallisuuteen, mutta myös tarve itsenäisyyteen ja erillisyyteen. (Myllärinen & Tast 2001, 132.)

Kukkonen (2007) on todennut, että holistisen ihmiskäsityksen näkemys ihmisestä, historiaansa ja elämäntilanteeseensa kiedottuna, luo uudenlaista ymmärrystä. Tämän kautta holistisen ihmiskäsityksen omaavan henkilö havaitsee, että menneisyys ja tulevaisuus ovat läsnä myös nykyisyydessä. Baumanin (1996) mukaan oppimisessa keskeisenä tarkastelukohteena pitäisi olla se prosessi, jossa ihminen tulee yhä syvemmin oman tietonsa haltijaksi, omaksi aidommaksi itsekseen ja tämän kautta ihminen pystyy paremmin kantamaan vastuun valinnoistaan. (Kolkka 2010, 129.)

Sosiokonstruktiivinen oppimiskäsitys pohjautuu humanistiseen, kognitiiviseen ja konstruktiiviseen ihmiskäsitykseen. Humanistisessa ihmiskäsi-

tyksessä uskotaan vahvasti ihmisen vapaaseen tahtoon, luovuuteen sekä kykyyn kasvaa ja kehittyä läpi elämän. Kognitiivisessa ihmiskäsityksessä keskeisestä on ihmisen rooli tiedon käsittelijänä ja prosessoijana. Konstruktiivinen ihmiskäsitys näkee ihmisen puolestaan sosiaalisena olentona, jonka käytökseen ja asioille antamiin merkityksiin vaikuttaa vahvasti ihmistä ympäröivä todellisuus, muun muassa kulttuuri ja yhteiskunta. (Kauppila 2007, 11-12.)

Eteläpellon (1992) mukaan kokemuksellisessa oppimisessa käytäntö ja teoreettinen tieto yhdistyvät ja muokkautuvat uuden tietorakenteen jatkuvaksi prosessoinniksi David Kobin (1984) teorian pohjalta. Yksilön reflektiotaito on kokemuksellisen ja teoreettisen tiedon yhteen liittämässä oleellista, jotta yksilö voi omaksua uuden asian. Kokemuksellisessa oppimisessa yksilön ajatellaan olevan jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Kokemuksellisessa oppimisessa ihminen oppii välittömän omakohtaisen kokemuksen, abstraktin käsitteellistämisen ja reflektiivisen havainnoinnin sekä aktiivisen kokeilun kautta uudenlaista ymmärrystä. Työharjoittelussa sosionomiopiskelija pääsee soveltamaan teoriaa käytäntöön ja päinvastoin, tämän kautta sosionomiopiskelijalle muodostuu omaa käyttöteoriaa omasta tavastaan toimia sosionomina sosiaalialalla. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka, & Saarnio 2009, 55.)

Situationaalinen oppimiskäsitys näkee oppimisen mitä suurimmassa määrin yhteisöllisenä ja yhteiskunnallisena prosessina. Ammatillisen näemyksen syntyyn vaikuttavat tämän ajatuksen pohjalta yksilön keräämä tieto sekä yhteisön keskuudessa syntyvä reflektio. Lehtovaaran (1994) mukaan situationaalisessa oppimiskäsityksessä ihmisen nähdään olevan jatkuvasti välittömässä suhteessa oman kehollisuuden ja tajunnallisuuden kautta johonkin. Ihminen on siis yhtä aikaa tajunnallisuutta, kehollisuutta ja situationaalisuutta. Yksilöön vaikuttavia tilanteita ovat toiset ihmiset, kulttuuri, yhteiskuntarakenteet, maantieteelliset ja ilmastolliset olosuhteet, oppimisympäristö sekä vallitsevat normit, arvot, traditiot jne. (Kolka 2010, 129.)

HAMK:n sosiaalialan koulutusohjelmassa sosionomiopiskelija nähdään aktiivisena tiedon valikoijana ja tulkitsijana. Opiskeluissa opiskelija rakentaa ymmärrystään aikaisemman kokemuksensa ja osaamisensa päälle. Opiskelijan oppimisprosessin nähdään olevan sidoksissa tilanteeseen, kulttuuriin ja kaikkiin sosiaalisiin rakenteisiin, jotka häntä ympäröivät. (HAMK:n sosiaalialan opetussuunnitelma 2005–2012 n.d.)

3.3 Työharjoittelu sosiaalialalla

Opinnäytetyön tutkimus liittyy sosionomiopiskelijoiden kv-työharjoitteluihin. Tämän vuoksi on hyvä tietää HAMK:n työharjoittelusta yleisesti. HAMKissa sosionomiopintoihin sisältyy 45 opintopisteen verran harjoittelua. Harjoittelut ovat tärkeä osa opiskelijan ammatillista kehittymistä, jotka tukevat opiskelijan ammattitaidon kehittymistä, työllistymistä ja kansainvälistymistä. Harjoitteluiden kautta tavoitellaan opiskelijan omien vahvuusalueiden kehittymistä, osaamisen syventymistä ja työ-

elämävalmiuksien rakentumista. Harjoitteluiden toivotaan mahdollistavan työelämän ja opiskelijoiden yhteistoiminnallisen kehittämisen. Harjoittelujaksojen erityisenä tavoitteena on edistää tutkivan työotteen kehittymistä opiskelijoiden ammatillisuuden osa-alueena. (Lehtinen 2010.)

Sosiaalialalla harjoitteluiden yleisten tavoitteiden mukaan opiskelijan tulee saavuttaa hyväksytysti opetussuunnitelmaan kirjatut osaamistavoitteet ja perehtyy työelämään sosiaali- ja kasvatustieteiden näkökulmasta. Opiskelija harjaantuu jatkuvaan oman ammatillisuutensa ja alan työn kehittämiseen sekä yrittäjyyteen sekä työllistyy opintojensa päättyessä. Harjoittelut antavat mahdollisuuden sijoittua alansa kansainvälisiin tehtäviin. (Lehtinen 2010.)

HAMKissa kv-työharjoittelu on vapaaehtoinen. Opiskelija voi suorittaa neljästä sosiaalialan koulutusohjelmaan sisältyvästä pakollisesta työharjoittelusta ulkomailta, yhden tai useamman. Kv-työharjoittelun pituus on sosiaalialan koulutusohjelmassa vähintään 3 kk. HAMKissa kv-työharjoitteluprosessi lähtee liikkeelle siitä, että opiskelija ilmaisee kiinnostuksensa kv-työharjoittelusta kv-toiminnasta vastaavalle opettajalle. Kv-työharjoittelusta vastaava opettaja auttaa opiskelijaa löytämään kv-työharjoittelupaikan sekä tukee ja neuvoo opiskelijaa työharjoitteluun valmistautumisessa. (Harakkamäki 2012.)

HAMK:n sosiaalialan koulutusohjelmalla ei ole omia kv-työharjoitteluun liittyviä harjoitteluohjeita, vaan kv-työharjoittelun tavoitteet opiskelija rakentaa opiskeluvaiheeseen kuuluvien yleisten työharjoittelutavoitteiden kautta. Kv-työharjoittelun aikana opettaja ja opiskelija pitävät yhteyttä sähköpostin välityksellä. Kv-työharjoittelun jälkeen opiskelijat kirjoittavat HAMK:n kv-toimistolle matkaraportin sekä sosiaalialan koulutusohjelmalle kv-työharjoitteluraportin, yhdistettynä työharjoittelulle yleisesti asetettuihin oppimistavoitteisiin. Harjoittelun jälkeen opiskelijat tapaavat myös kv-vaihdosta vastanneen opettajan ja käyvät palautekeskustelun kv-työharjoittelusta. (Harakkamäki 2012.)

4 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää millaista osaamisen kehittämistä kv-työharjoittelut tuottivat sosionomiopiskelijoilla. Opinnäytetyötä hyödynnetään sosionomiopiskelijoiden monikulttuurisen osaamisen kehittämisessä sekä opiskelijoiden kansainvälisiin työharjoitteluihin ja -vaihtoihin innostamisessa. Tavoitteena oli myös tehdä tutkimus, joka lisää monikulttuurisen osaamisen merkittävyyden esiin tulemistä.

Tutkimuksessa selvitettiin, millaista valmiuksien kehittämistä sosionomiopiskelijat kokevat saavuttaneensa kv-työharjoittelun kautta. Valmiuksien kehittämistä opinnäytetyössä tutkittiin kahden, tutkittavaan ilmiöön keskeisesti liittyvän, kompetenssijäsennyksen pohjalta. Nämä valitut kompetenssijäsennykset olivat Campinha-Bacoten kulttuurisen kompetenssin malli sekä sosiaalialan AMK-verkoston määrittelemät sosionomin ammatillisen kompetenssin osa-alueet.

Tutkimustehtävä:

Millaista osaamisen kehittämistä kansainvälinen työharjoittelu mahdollisti sosionomiopiskelijoille?

Tutkimuskysymykset:

- 1) Millaisia kulttuurienvälisen kompetenssin valmiuksia kansainvälinen työharjoittelu kehitti sosionomiopiskelijoille?
- 2) Millaisia ammatillisen kompetenssin valmiuksia kansainvälinen työharjoittelu kehitti sosionomiopiskelijoille?

5 LAADULLISEN TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Laadullisessa tutkimuksessa lähdetään liikkeelle ajatuksesta, että todellisuus on moninainen eikä sitä voi pirstoa osiin mielivaltaisesti. Kaikki tapahtumat vaikuttavat toisiinsa ja tämän vuoksi laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista löytää aineistosta monensuuntaisia suhteita ja merkityssisältöjä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavaa pyritään ymmärtämään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 52.) Laadullisessa tutkimuksessa tarkastelun kohteena on useimmiten ihminen ja hänen elämisaailmansa. Elämisaailmalla tarkoitetaan kaikkia ihmiselämään kuuluvia asioita ja merkityksiä, jossa ihmisen sosiaalisuudelle on suuri merkityksensä. (Varto 1998, 13-14.)

Tutkija ei voi laadullisessa tutkimuksessa irrottautua arvolähtökohdista, sillä ihmisen arvot muovaavat aina sitä, kuinka ymmärrämme tutkittavia ilmiöitä. Tutkimuksessa tutkija ja tutkittava ilmiö kietoutuvat toisiinsa, joten tutkimuksessa ei ole mahdollista saavuttaa objektiivisuutta perinteisessä mielessä. Tutkimuksen tulokset ovat aina sidoksissa aikaan ja paikkaan. (Hirsjärvi 2004, 52.)

Laadullisessa tutkimuksessa peruskivenä on tutkimuksesta saatujen havaintojen teoriapitoisuus. Havaintojen teoriapitoisuudella tarkoitan sitä, että havaintoihin vaikuttavat kaikki tutkittavalla ilmiöllä annettavat merkitykset sekä tutkimuksessa käytetyt menetelmät, unohtamatta tutkijan oman käsityksen merkitystä tutkittavasta ilmiöstä. Toisin sanoen tutkimustulokset eivät ole irrallisia. Laadullisen tutkimuksen perustelut korostavat teoriaa tutkimuksen lähtökohta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 19.)

Laadullisen tutkimuksen aineiston hankinnassa käytetään sellaisia tutkimusmenetelmiä, joilla tutkija pääsee lähelle tutkittavaa ilmiötä. Tässä tutkimuksessa oli tarkoituksena tavoittaa tutkittavien näkemyksiä tutkittavasta ilmiöstä. (Kiviniemi 2001, 68.) Tutkimuksessa etsittiin laadullista tietoa osaamisen kehittymisestä kv-työharjoittelun yhteydessä sosionomin kulttuurien välisen ja ammatillisen pätevyyden näkökulmista. Tutkimuksen keskeisenä kiinnostuksen kohteina oli haastateltavien subjektiivinen kokemus. Tutkimuksessa tuotiin kuvailevasti esiin haastateltaville kv-työharjoittelun kautta muodostunutta empiiristä, merkityssuhteita korostavaa tietoa.

5.1 Aikaisemmat tutkimukset

Lähtökohtaisesti tiedettä lähdetään rakentamaan vanhan tiedon päälle, uutta luoden. Tämän kautta tieto kumuloituu eli kasaantuu ja samalla tiede kehittyy sekä kulkee eteenpäin. Tästä johtuen tieteessä pyritään välttämään päällekkäisen työn tekoa, jolloin välttyään tutkimusresurssien tuhlaamiselta. (Kananen 2010, 21.)

Opiskelijavaihtoihin liittyviä opinnäytetöitä ja pro graduja on tehty paljon eri ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa. Kaikilla aihetta tutkineilla henkilöillä, jotka löysin tutkimuskartoitusta tehdessäni, on ollut oma kansainvälinen työharjoittelukokemus tai muuta kautta muodostunut merkityksellinen kulttuurien kohtaaminen. Seuraavaksi esitellään kaksi AMK opinnäytetyötä, joissa on tutkittu sosionomin osaamisen kehittymistä kv-työharjoittelussa. Kolmantena esittelen pro gradun, jossa on tutkittu sosiaaliryöstökäytännöiden kehittäminen kansainvälisestä vaihdosta saamia valmiuksia. Neljäntenä esittelen monikulttuurisuusteeman äärellä ansioituneen Minttu Rädyn ammatillisen lisensiaatin työn, jossa on tutkittu valmistuvien sosionomiopiskelijoiden valmiuksia monikulttuuriseen työhön. Tutkimusten esittelyssä on käytetty suoria lainauksia, jotta tutkimusten tekijöiden oma kertonta pääsee esiin.

Johanna Tarvainen Lahden ammattikorkeakoulusta on tehnyt vuonna 2009 opinnäytetyön nimeltä Sosionomiopiskelijan osaamisen kehittyminen ulkomaisessa harjoittelussa. Opinnäytetyössään Tarvainen tutki neljän sosionomiopiskelijoiden kokemuksia kv-työharjoittelusta. Tutkimuksen viitekehityksessä Tarvainen esittelee sosionomin kompetensseja sekä harjoittelua ja sen merkitystä sosionomin koulutuksessa. Tarvaisen tutkimuksesta käy ilmi, että sosionomiopiskelijoiden suorittama kv-työharjoittelu ”syventää opiskelijoiden kulttuuriosaamista: ymmärrystä sekä omasta että kohdemaan kulttuurista ja sen mukanaan tuomista tavoista toimia. Ulkomailla suoritetun harjoittelun jälkeen suvaitsevaisuus lisääntyy ja erilaisuutta osataan huomioda ja sietää paremmin. Ulkomaisessa harjoittelussa opitaan myös sosionomin tarvitsemia metataitoja, kuten itsenäisyyttä, rohkeutta, yhteistyötaitoja ja viestinnän taitoja. Kaikki haastatellut opiskelijat kuvaavat ulkomaisen harjoittelun positiivisena oppimiskokemuksena itselleen. Ulkomailla suorittua harjoittelua kuvataan henkilökohtaisena kasvuna, jonka tuloksena saadaan laajempaa näkökulmaa tuttuihin asioihin ja arkeen. Nämä kaikki oppimiskokemukset parantavat opiskelijan valmiuksia tehdä töitä sosionomina ihmisten parissa. Tutkimuksen tulosten mukaan sosiaalialan palvelujärjestelmien tunteminen ja johtamisosaaminen eivät korostu oppimiskokemuksina ulkomaisessa harjoittelussa.” (Tarvainen 2009.)

Niko Torvisen, Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta, tekemä opinnäytetyö Sosionomiopiskelijoiden oppimiskokemuksia ulkomaantyöharjoittelussa on valmistunut vuonna 2010. Olemme Tarvaisen kanssa aloittaneet opinnäytetöitämme työstämisen samanaikaisesti, toisistamme tietämättä. Torvisen tutkimuksessa selvitettiin millaisena opiskelijat kokivat kv-työharjoittelun, mitä opiskelijat kokivat oppineensa itsestään, ammatillisesti ja kulttuurisesta näkökulmasta. Tutkimukseen osallistui 17 kv-työharjoittelun suorittanutta. Tutkimus oli laadullinen ja tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeilla. Tutkimuksen tuloksena oli, että ”sosionomiopiskelijat pitivät ulkomaanharjoittelua opettavaisena, avartavana ja antoisana kokemuksena. Kokemusta pidettiin ainutlaatuisena mahdollisuutena uusien ihmissuhteiden luomiseen ja arjen elämiseen paikallisten kanssa. Vastaajat voisivat kokemustensa perusteella kuvitella lähtevänsä ulkomaille töihin ainakin joksikin aikaa. Kyvyn itsenäiseen ja vastuulliseen toimintaan sekä kyvyn ymmärtää monikulttuurisuutta koettiin kehittyneen. Suo-

malainen palvelujärjestelmä ja suomalaisuus itsessään näyttäytyivät monelle uudella tavalla. Yhtenä tärkeimmistä opeista katsottiin olevan se, että selviytyminen on asenne. Aina pärjää, jos vain oikeasti haluaa.” (Torvinen 2010.)

Hanna Parkkonen teki vuonna 2011 pro gradu-tutkielman ”Sosiaalityön ja psykologian opiskelijoiden kokemuksia kansainvälisestä opiskelijavaihdosta”. Tutkimuksessa Parkkonen selvitti, millaista antia kansainväliseen opiskelijavaihtoon osallistuminen antaa ihmissuhdetyölle ja onko vaihdon myötä erityisiä mahdollisuuksia saada ihmissuhdetyössä tärkeitä valmiuksia? Kohderyhmänä tutkimuksessa olivat olleet Tampereen yliopiston sosiaalityön ja psykologian kv-vaihtoon osallistuneet. Aineisto koostuu sähköpostikyselyllä kerätystä aineistosta. Tutkimus oli sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen.” Tulosten perustella kansainväliseen opiskelijavaihtoon osallistuminen vahvistaa yksilöiden persoonallista kasvua ja kulttuurista ymmärrystä. Teorioiden valossa tämä tulos puolestaan vahvistaa tutkimushypoteesia, siitä että opiskelijavaihtoon osallistumisen myötä yksilön valmiudet ihmissuhdetyöhön paranevat.” (Parkkonen 2011.)

Minttu Rätty on tehnyt ammatillisen lisensiaatintyön Tampereen yliopistossa 2009. Työ kantaa nimeä Monikulttuurisen työn valmiudet sosiaalialalla Sosionomin koulutuksen näkökulma. Tutkimuksen kohteena olivat opintojensa loppuvaiheessa olevat sosionomiopiskelijat. Tutkimus toteutettiin lomakekyselyinä, johon osallistui 165 opiskelijaa ja aineisto analysoitiin sekä laadullisesti että tilastollisia analyysimenetelmiä käyttäen. Tutkimuksessa ilmeni, että opiskelijoiden saamat monikulttuurisen työn valmiudet vaihtelivat eri ammattikorkeakoulujen kesken. Tutkimus myös osoitti, että opiskelijoiden valmiudet monikulttuuristen työn osaamisen eri osa-alueilla olivat melko heikot. ”Suoritettu tutkimus nostaa esiin tarpeen kiinnittää huomiota nykyistä enemmän sosionomikoulutuksen ja yleensäkin korkeakoulutuksen tarjoamiin monikulttuurisiin opintoihin ja koulutuksen mukaan tuomiin valmiuksiin. Kansainvälistyminen tuo sosiaalialan työhön uusia haasteita, joihin niin alan työntekijöiden kuin koulutuksenkin tulee nykyistä paremmin vastata.” (Rätty 2009.)

5.2 Tieteen filosofiaa ja fenomenologis-hermeneuttinen tulkinnallinen tutkimus

Aaltola (2001b, 10-12) korostaa, että tieteessä on jatkuvasti esillä filosofista kysymyksenasettelua ja tutkijan on tärkeä ymmärtää, että tieteen alkujuuret löytyvät vahvasti filosofiasta. Tieteen filosofiset kysymykset liittyvät ontologiaan, tieto-oppiin ja etiikkaan. Filosofisia ulottuvuuksia löytyy myös tiedon perustan sekä tieteen vastuun ja tutkimuksen kohteen rajaamiseen liittyvistä ongelmista, joita jokainen kohtaa tutkimusta tehdessään. Jokainen erityistiede pitää sisällään omissa peruskäsitteissään ja teorianmuodostuksessaan filosofista kysymyksenasettelua. Tiede on yksi monista inhimillisen toiminnan alueista, joka jatkuvasti vaikuttaa meitä ympäröivään kulttuuriin. Vaikutus ei ole vain yksisuuntainen, vaan myös tie-de saa uusia näkökulmia ja haasteita kulttuurista.

Tässä tutkimuksessa metodologialla tarkoitetaan metodologian laajaa ymmärtämistä. Raunio (1999) on määritellyt, että metodologian laajassa

näkemyksessä lähtökohtana on todellisuudesta saatavan tieteellisen tiedon ongelmallisuus. Tutkijalle avautuva tutkittava todellisuus on riippuvainen siitä, millaisia tapoja ja välineitä käyttäen tutkimus on toteutettu. Tutkijan metodologiseen ymmärrykseen kuuluu myös se, että tutkija on ymmärtänyt tutkimukseensa sisältyvät mahdollisuudet ja rajoitteet suhteessa todellisuuteen sekä toisiin tutkimuksiin. Metodologian suppeassa merkityksessä ajatellaan, että vain tutkimukseen valittujen menetelmien käyttö ratkaisee ongelman eli tutkittavan asian nähdään olevan ongelmaton. Metodologia kertoo siitä miten ja millaisin käsittein todellisuutta on tutkittu. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 11)

Tutkimuksessa käytettiin fenomenologis-hermeneuttisen tulkinnallisen tutkimusmetodologian piirteitä. Vartio (1992) on tiivistänyt, että fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimusotteessa on erityisyytenä se, että siinä ihminen on sekä tutkimuskohteena että tutkijana. Tämän vuoksi tutkimuksen teoriaosassa on jo aikaisemmin tuotu esiin tutkimuksen tietokäsitystä sekä tutkimusta ohjaavaa humanis-holistinen ihmiskäsitys, joka on yhteydessä fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen kokemuksesta, merkitystä ja yhteisöllisyyttä korostavaan tutkimusnäkemykseen. Fenomenologia pohjautuu ajatuksille, että ihmisyksilö on yhteisöllinen ja hänen toimintansa on pääsääntöisesti tietoisesti ja tarkoituksenmukaisesti suuntautunutta. Keskeinen näkemys on, että ihmisen asioille antamat merkitykset rakentuvat yhteisöön kasvamisen ja kasvattamisen kautta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 33-34.)

Heikkinen & Laine (1997) ja Laine (2001) määrittelevät hermeneuttisen ulottuvuuden fenomenologiseen tutkimukseen muodostuvan tutkittavan ilmiön tulkinnan tarpeesta. Hermeneutiikka on yleisesti määriteltynä ymmärryksen ja tulkinnan teoriaa eli tutkittavan ilmiön merkityksen oivaltamista. Esiymmärrys ja hermeneuttinen kehä kuuluvat keskeisesti hermeneutiikan käsitteistöön. Esiymmärryksellä tarkoitetaan sitä, että ymmärtäminen ei koskaan lähde tyhjästä, vaan perustana on se miten kohde ymmärretään ennestään. Hermeneuttinen kehä puolestaan tarkoittaa ymmärtämisen olevan jatkuvaa tulkintaa, joka etenee kehämäisenä liikkeenä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 34-35.) Tutkijana olen ollut tietoinen omasta esiymmärryksestäni sekä siitä kuinka teoria ja tutkimus ovat lisänneet ymmärrystäni kehämäisenä liikkeenä tutkittavasta ilmiöstä ja siten luoneet fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen mukaista tulkintaa.

Tavoitteena tässä fenomenologis-hermeneuttisen tutkimusotteen piirteitä omaavassa tutkimuksessa on tehdä tunnettu tiedetyksi eli käsitteellistää tutkittava ilmiö ja sen merkitys ja sen pohjalta tulkita sitä. Tutkimuksessa pyrittiin nostamaan esiin se, mikä on koettu, mutta ei vielä tietoisesti ajateltu. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 34-35.)

5.3 Tutkimusprosessi ja tutkimusmenetelmät

Luvussa kerron tutkimusprosessista ja siihen liittyvistä tutkimusmenetelmistä. Tässä tutkimuksessa oli keskeistä empiirinen eli kokemusperäisen tiedon esiin nostaminen. Empiirisen ilmiön tutkimisessa tutkimusmenetelmät on nähtävänä työvälineinä ja korostettava tutkittavan ilmiön käsitteellistä,

merkityksellistä ilmenemistä. (Eskola & Suoranta 1998, 14-15.) Tutkimuksen metodeista kertomalla perustelen tutkimuksen tuloksina muodostuneen tiedon (Tuomi & Sarajärvi 2002, 11).

Opinnäytetyön tekeminen on ollut pitkä prosessi ja siihen on kuulunut useita eri vaiheita. Opinnäytetyön tekeminen käynnistyi syksyllä 2010, jolloin tutustuin lähdeaineistoon sekä jäsenin tutkimustehtävää ja tutkimuksen rakennetta. Vuoden 2011 alussa aloitin opinnäytetyöhön liittyvän seminaariohjelman ja muodostin lopullisen tutkimustehtävän sekä kysymykset. Aineiston hankinta- ja analyysimenetelmiä vertailtuani päädyin valitsemaan aineistonkeruumetodiksi yksilöhaastatteluna toteutettavan puolistrukturoidun teemahaastattelun sekä analysointimetodiksi teorialähtöisen sisällönanalyysin.

Puolistrukturoidun teemahaastattelun haastattelurungon kysymykset muotoilin tutkijan esitiedolla kulttuurien välisen osaamisen ja Sosiaalialan AMK-verkoston määrittelemien sosiaalialan ammatillisten kompetenssien kautta. Haastattelurunkoa laadittaessa tutkimustehtävä oli keskeisesti mielessä, jotta tutkimustehtävän ja kysymysten yhteys pysyi selvänä. Tein alustavalle haastattelurungolle kaksi testihaastattelua, joissa haastattelin kahta kv-työharjoittelun suorittanutta sosionomiopiskelijää. Testihaastatteluista saadun palautteen pohjalta selkeytin haastattelukysymyksiä paremmin kohderyhmää huomioiviksi ja varmistin sen, että kysymykset antavat tarvitsemani kaltaista aineistoa. Samalla pääsin harjoittelemaan haastattelijana toimimista. Lopullinen haastattelurunko löytyy tämän raportin liitteestä (Liite 1).

Puolistrukturoitu teemahaastattelu tarkoittaa haastattelua, jossa kaikille haastatelluille esitetään samat, tutkimuksen keskeisten teemojen kautta määritellyt kysymykset. Kysymyksiin haastateltavat pääsevät vastaamaan vapaasti, omin sanoin. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa tutkijan on mahdollista muuttaa kysymysten järjestystä ja muotoa, mikäli se sopii haastattelutilanteeseen ja tukee haastattelun sujuvuutta. Tutkijan tulee varmistaa, että kaikki teemat on käyty läpi, mutta eri teemojen laajuus saattaa vaihdella haastatteluiden välillä. Puolistrukturoidun teemahaastattelun kautta tutkimuksessa oli mahdollista kerätä kuvailevaa, tutkittaviksi valittuihin teemoihin keskittyvää aineistoa. (Eskola & Vastamäki 2001, 26-27.)

Varsinaiset puolistrukturoidut teemahaastattelut toteutin 2011 helmikuun aikana. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin heti haastattelujen perään. Litteroitua aineistoa kertyi 62 sivua ja se antoi kattavan aineiston sisällönanalyysille. Mikäli haastatteluista saatu tutkimusaineisto ei olisi ollut tarpeeksi kattava, oli minulla varasuunnitelmana toteuttaa lomakekysely tai toinen ryhmämuotoinen teemahaastattelu.

Tutkimuksessa käytettiin teorialähtöistä eli deduktiivista sisällönanalyysiä. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä (Miles & Huberman 1994, Sandelowski 1995, Polit & Hungler 1997) aineiston luokitteluni perustui teoreettiseen viitekehykseen, jossa analyysiäni ohjaavat käsitteet ja teemat olivat valmiiksi määriteltäviä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113). Tässä tutkimukses-

sa analyysiä ohjaaviksi teemoiksi oli valittu Campinha-Bacoten kulttuurisen prosessimallin viisi kohtaa sekä sosiaalialan ammatillisen kompetenssin kuusi osa-aluetta.

- Campinha-Bacoten kulttuurisessa prosessimallin teemoiksi valitut kohdat ovat: kulttuurinen tietoisuus, kulttuurinen tieto, kulttuurinen taito, kulttuuriset kohtaamiset ja kulttuurinen tahto (Abdelhamid ym. 2009, 35-37; Campinha-Bacote 2002).
- Sosiaalialan ammatillisen kompetenssin teemoiksi valitut osa-alueet ovat: eettinen osaaminen, asiakastyö osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmä osaaminen, yhteiskunnallinen analyysitaito, reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen ja yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen (Sosiaalialan AMK-verkosto 2009, 28).

Campinha-Bacoten kulttuurisen prosessimalliin tutustuin alkuvuodesta 2012 ja se otettiin mukaan teorialähtöisen sisällönanalyysin toiseksi jäsen-täjäksi vasta analyysivaiheessa. Perusteluina tälle valinnalle oli se, että tämän prosessimallin kautta kulttuurien välisen kompetenssin kehittymistä oli mahdollista tutkia sosiaalialan näkemykseen soveltuvien, selkeästi määriteltyjen teemojen kautta.

Näiden edellä kuvattujen käsitejärjestelmien pohjalta rakensin analyysirungon, jonka jälkeen tein aineiston pelkistämisen ja luokittelun. (Eskola & Suoranta 1998, 116-117.) Päädyin valitsemaan luokittelun analyysiyksiköksi ajatuskokonaisuuden, koska mielestäni se parhaiten mahdollisesti tulkinnan. Luokittelussa haastatteluaineistosta poimittiin systemaattisesti analyysirunkoon sopivia ajatuskokonaisuuksia, jotka jaettiin analyysirungon sisällä luokkiin. Analyysirungon ulkopuolelta erottui myös kolme selvästi näkyvää teemaa, jotka otin mukaan tutkimustuloksiin. Eri teemoihin liittyneitä ajatuskokonaisuuksia löytyi useista eri kohdista aineistoa, koska kävin jokaisen teeman osalta läpi koko aineiston. Teemoihin liittyvät ajatuskokonaisuudet keräsin systemaattisesti omiin luokkiinsa tietokoneen tekstinkäsittelyohjelman avulla. Useaan otteeseen toistui se ilmiö, että haastateltavien kerronnan sisältö liittyi useampaan kuin yhteen teemaan.

Aineiston analyysi keskeytyi huhtikuussa 2011 työpaikan saannin vuoksi. Työn ohessa tutustuin lisää tutkimukseen liittyvään kirjallisuuteen. Vuoden 2012 vaihteessa kertasin siihen mennessä tekemäni tutkimuksen ja jatkoin tutkimusprosessin loppuun.

5.4 Haastateltavat ja haastattelutilanne

Tähän tutkimukseen haastatellut olivat HAMK:n sosiaalialan opiskelijoita, jotka olivat suorittaneet kv-työharjoittelun Itä-Afrikassa kevään 2010 aikana. Haastateltavien valintaan vaikutti keskeisesti se, että minulla tutkijana on kokemus Itä-Afrikkaan sijoittuneesta kv-työharjoittelusta samalta keväältä ja siten näkemystä tutkittavana olevasta ilmiöstä. Tämän vuoksi minulla tutkijana on kokemuksen kautta syntynyttä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä ja siihen vaikuttaneesta kulttuuriympäristöstä.

Kysyin jokaiselta opiskelijalta henkilökohtaisesti, haluaisiko hän osallistua kv-työharjoittelua koskevaan tutkimukseen. Kaikki viisi osallistuivat haastatteluun. Haastatteluun osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen. Haastattelupyynnön yhteydessä kerroin, että haastatteluun voi halutessaan valmistautua muun muassa lukemalla kv-työharjoitteluraporttia tai katselemalla harjoitteluun liittyviä valokuvia.

Tutkijana ajattelen haastatteluiden olleen ainutkertaisia kokonaisuuksia, joihin ovat vaikuttaneet paljon sekä haastateltavan että haastattelijan mielentila sekä paikka ja ajankohta. Haastattelutilanteeseen pyrin luomaan avoimen ja luottamuksellisen ilmapiirin, valitsemalla haastateltaville tutun tilan ja olemalla itse hyvin valmistautunut. Kerroin haastateltaville haastattelun alussa lyhyesti haastattelun rakenteesta ja korostin, ettei haastattelussa ole oikeita tai vääriä vastauksia, koska tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita heidän omasta kokemuksesta. Kerroin haastateltaville myös, että kaikki haastattelut käsitellään luottamuksellisesti, salassapitovelvoitetta noudattaen. Haastatellessani pyrin nostamaan esiin haastateltavan subjektiivista kysymysten asettelun ja oman toimintani kautta. Selitin haastattelun kysymyksiä, mikäli haastateltava toi esiin tarvetta kysymyksen avaamiselle, mahdollisimman samalla tavalla kaikkien haastateltavien kanssa. Kaikki haastattelut kestivät tunnista puoleentoista tuntiin.

5.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus ovat tinkimättömiä asioita, mutta siitä huolimatta tutkimusmetodikirjallisuudesta löytyy teemoihin erilaisia suhtautumistapoja riippuen tutkimusperinteestä. Tutkimuksen eettisyys tulee toisissa tutkimuksissa huomioiduksi silloin, kun tutkimuksessa käydään läpi tietyt tutkimuseettiset määräykset. Toisissa tutkimuksissa tutkimuksen eettisyys on enemmän periaatteellinen tutkimusta ohjaava lähtökohta, jolloin jo tutkimuksen aihe ja tehtävä nähdään eettisenä kysymyksenä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 13-14) Tässä tutkimuksessa on eettisyyden nimissä nojaututtu kumpaankin edellä mainittuun eettisyyden vaatimukseen. Lisäksi tutkimuksen toteutuksessa ja raportoinnissa on otettu huomioon hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluvat tutkimuseettiset määräykset.

Opinnäytteen tutkimuksen aiheen valinnalla otan tietoisesti kantaa kulttuurienvälisen osaamisen tärkeyden puolesta, sosiaalialan ammatissa. Koen kulttuurienvälisen osaamisen liittyvän kulttuurisen tietoisuuden lisäämisen eettisenä velvollisuutena sosiaalialan asiantuntijuudessa. Mäkelä (1998) ja Kalkas (1995) nostavat esiin tutkijan vastuuta tutkittavan aiheen valinnasta ja määrittelystä, koska tutkijalla on eettinen vastuu tutkimuksesta. Tutkijan on aina mietittävä kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimus tehdään. Jokainen tieteenala on sidoksissa omiin arvolähtökohtiin, ihmiskäsityksiin ja toiminnan tavoitteisiin, jotka ohjaavat kyseessä olevan tieteenalan tutkimuskohteiden määräytymistä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 126-127.)

Vilkan (2005) mukaan laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden tärkein kriteeri on tutkija itse ja hänen rehellisyytensä. Tutkijan tulee arvioida tut-

kimuksen luotettavuutta kaikissa vaiheissa. Tutkijan on tutkimustehtäväsään kuvattava luotettavuuteen liittyviä teemoja kuvaamalla ja perustelemalla niitä.(Vilka 2005 158.) Tutkimuksen tarkka selostus lisää tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi ym. 2004, 217). Tässä tutkimuksessa on pyritty kuvaamaan kaikki tutkimuksen teon vaiheet tarkasti ja selkeästi, jotta lukijat kykenevät ymmärtämään kaikki tutkimukseen kuuluneet vaiheet ja voivat sen kautta arvioida tutkimuksen tuloksia. Tutkimuksessa on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä viittaamalla asianmukaisesti lähteaineistoon. Haastattelut käsiteltiin nimettömästi eikä työn raportoinnissa ilmene tietoja, joista haastateltavan henkilöllisyys olisi tunnistettavissa. Haastatteluista saatu aineisto tuhoetaan opinnäytetyön hyväksynnän jälkeen.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tämä luku pitää sisällään tutkimustulosten käsittelyn kahden tutkimuskysymyksen ohjaamana. Tutkimuskysymykset olivat seuraavat: 1) Millaisia kulttuurienvälisen kompetenssin valmiuksia kansainvälinen työharjoittelu kehitti sosionomiopiskelijoille? 2) Millaisia ammatillisen kompetenssin valmiuksia kansainvälinen työharjoittelu kehitti sosionomiopiskelijoille?

Tutkimustulosten analyysissa olen tuonut, fenomenologis-hermeneuttisen tutkimusotteen ajatusta noudattaen, esiin haastateltujen kertomia merkityksiä ja niiden tulkintoja. Olen tuonut aineiston sisällön analyysin teoreettisen tarkastelun tasolle ja rikastanut tulkintaa suorilla, sanatarkoilla lainauksilla puhtaaksikirjoitetuista litteroinneista. Suorien lainausten kautta myös lukijan on mahdollista ymmärtää tutkijan tekemien päätelmien perusta. (Hirsjärvi ym. 2004, 218.) Lainaukset on liitetty tekstiin myös tutkimusanalyysin elävöittämiseksi ja raportin lukemisen mielenkiintoisuuden lisäämiseksi (Tuomi & Sarajärvi 2002, 22). Jos lauseen alusta tai lopusta on jätetty pois sanoja, on sen merkinä kolme pistettä (...). Pisteitä on käytetty myös haastateltavien keskellä lausetta pitämien mietintätaukojen esiin tuomiseen. Suorat, puhekieliset, aineistolainaukset on tekstissä kursivoitu. Haastateltavat on numeroitu haastattelujärjestyksen mukaisesti H1-H5.

Kaikki viisi haastateltua olivat suorittaneet kolmen kuukauden pituisen kv-työharjoittelu Itä-Afrikassa. Heistä kolme oli suorittanut toisen vuoden opintoihin kuuluvan erikoistavan työharjoittelun ja loput kaksi, olivat suorittaneet kolmannen vuoden opintoihin kuuluvan syventävän työharjoittelun. Haastattelujen toteuttamisen aikana haastateltavien kv-työharjoittelusta oli kulunut noin vuosi.

Kaikilla haastatelluilla oli aikaisempaa kokemusta eri maista viikon tai parin mittaisten lomareissujen kautta. Tämän lisäksi kahdella haastatelluista oli ollut vuoden mittainen jakso ulkomailla ennen tätä kyseessä olevaa kv-työharjoittelua. Haastatelluista neljä oli toiminut kv-työharjoittelussa pääasiassa lasten parissa ja yksi oli työskennellyt sekä kouluikäisten että aikuisryhmien parissa.

6.1 Sosionomin kulttuurienvälisen kompetenssin valmiuksien kehittyminen

Tässä luvussa käsittelen tutkimuskysymystä, millaisia kulttuurienvälisen kompetenssin valmiuksia kansainvälinen työharjoittelu kehitti sosionomiopiskelijoille? Tutkimustulokset ovat muodostuneet Campinha-Bacoten kulttuurisen kompetenssin prosessimallin pohjalta tehdyn teorialähtöisen sisällönanalyysin kautta.

6.1.1 Kulttuurinen tietoisuus

Kaikki haastatellut toivat esiin kv-työharjoittelun syventäneen heidän käsitteiksi oman kansallisen ja henkilökohtaisen kulttuurin vaikutuksista omassa ajattelussa ja toiminnassa. Haastateltavat toivat vahvasti esiin myös paljon ennakkoluuloihin liittyviä asioita, joita olivat pohtineet kv-työharjoittelun aikana. Haastateltavat kertoivat myös alkaneensa arvostamaan omaa suomalaista kulttuuria eri tavalla kv-työharjoittelun jälkeen.

No siis, just vaikka se, kun kulttuuri vaikuttaa niin paljon siihen miten sä ymmärrät asioita ja käsität asioita ja se vaikuttaa siis...noo arvopohjaan ja näin ja sellaisiin käytännön asioihin...(H1)

... oma, henkilökohtainen kulttuuri ainakin mulla avartu hirveesti...et, jotenkin ja tuli siis sellanen, et mietti, et onks meillä suomalaisessa kulttuurissa, kun me ei tehdä näin, niin onko se oikeesti hyvä tapa tehdä... (H4)

Tota noin, varmaan semmonen erilaisuuden niinku arvostaminen on kasvanu ja että ennakkoluulot on vähentynyt aika roimasti siinä. (H5)

...just ennakkoluuloasiaa pohdin tosi paljon ja päädyin siihen päätökseen, että kaikki ihmiset on ennakkoluulosia, mutta ei se paha asia ole, siitä on jotenkin tehty sellanen asia että sulla on ennakkoluulo niin sun ei tarvi välittää siitä ja just sekin, että se on niin muuttuva asia ensin on ennakkoluulo. (H1)

Campinha-Bacoten (2002) kulttuurisen tietoisuuden keskeisen kysymyksen mukaisesti olen aineistosta etsinyt vastausta kysymykseen, ovatko haastateltavat tietoisia ajatusvääritymistä ja ennakkoluuloistaan, joita heillä on eri kulttuuriryhmiä kohtaan, ja ovatko he tietoisia sosiaalialalla vallitsevasta rasismista?

Campinha-Bacoten (2002) näkemyksen mukaan ensimmäinen askel muiden kulttuurien ymmärtämiseen on tietoisuus omasta kulttuuritaustasta ja sen vaikutuksesta ajatteluun ja käyttäytymiseen. Haastatelluista kaikki olivat selvästi päässeet tarkastelemaan omaa kulttuuritaustaansa toisten, hyvin erilaisen kulttuuritaustan omaavien ihmisten antamien peilien kautta. Haastatellut olivat tulleet tietoisemmiksi oman kulttuurin vaikutuksista omassa ajattelussa, toiminnassa ja myös ennakkoluuloissa. Tämä haastateltavien tekemä tarkastelu kertoo siitä itsetutkiskelun prosessista, jonka Campinha-Bacoten (2002) kuvaa avaavan ihmiselle tietoisuutta toisen kulttuurin ymmärtämiseen. Sosiaalialalla vallitsevista syrjivistä, rasistisista rakenteista ja asenteista haastateltavat eivät kertoneet haastattelussa. Toisaalta, voidaan olettaa että haastatelluilla on kv-työharjoittelukokemuksen kautta muodostuneen kulttuurisen tietoisuuden kautta enemmän kykyä huomioida sosiaalialan rakenteissa olevaa syrjivyyttä eri kulttuuritaustasta asiakkaita kohtaan.

6.1.2 Kulttuurinen tieto

Haastatellut kertoivat kohdanneensa kv-työharjoittelun kautta erilaisen, kiireettömän aikakäsityksen sekä perhe- ja yhteisökeskeisen ajattelutavan. Ihmisten rento asenne työhön oli herättänyt haastatelluissa myös paljon ihmetystä. Paikallinen kulttuuri kuvattiin vähemmän suorituskeskeiseksi, kuin oma suomalainen kulttuuri. Kohdemaiden kulttuureja kuvattiin myös hyvin kirjaviksi, koska näissä kahdessa Itä-Afrikan maassa elää kymmeniä erilaisia heimoja ja niiden omanlaisiaan kulttuureita, jotka eroavat toisistaan suuresti. Haastatteluissa kuvattiin, että paikallisten ihmisten uskonnollisuus oli näkynyt kohdemaiden arjessa voimakkaasti. Osa haastatelluista toi esiin sen, että naisten aseman rajoittuneisuus islamin uskon keskellä, oli tuntunut kv-työharjoittelun aikana vaikealta hyväksyä. Suurin osa haastatelluista toi esiin sen seikan, että paikalliset johtamiskulttuurit olivat olleet hyvin hierarkkisia.

... vähän silleen, et asiat tapahtuu, jos ne tapahtuu, kun ne tapahtuu, et siellä ei oo sellanen, et tarvii samalla tavalla suorittaa, eikä ole sellainen kiire mennä ja tehdä ja olla ajoissa. Kaikki aikataulut joustaa vähän joka suuntaan. (H5)

No yhteisöllisyyttä, se siellä niinku, jos mä mietin (maa) ja nimenomaan siinä lastenkodissa, että oli hieno huomata, et siellä ne lapset monesti huolehti toinen toisistaan, mitä mä en taas usko, että Suomessa löytyy... (H2)

...et siellä yhteisöllisyys on vähän eri tasolla, et kun Suomessa ollaan niin individualistisia koko ajan ja minä itse oon tärkein... (H4)

No siellä näky tosi paljon arjessa muslimit, kristityt ja sitten luonnonuskonnot. Sekin oli sellainen uusi juttu. Ei ollut tottunut näkemään sitä niin selkeästi arjessa. (H1)

...kyllä se suomalaisuus siinä näky, et siellä ihmiset saatto kysellä että mököitätkö sä jos mä olin hiljaa, vaika se oli mulle ihan normaali tila mulle. (H4)

Se systeemi siellä on jotenkin niin hierarkkinen, että pomon silmille ei hypitä, niinku hyvin autoritäärinen jotenkin se johtamistyyl. (H2)

...on ehkä pieni kokemuseräinen tunne siitä, että miltä voi tuntua tulla erilaisena Suomeen, kun ajattelee, että se oli kuitenkin niin hirveen niinku suuri asia mennä sinne, joka on avoin kulttuuri, mennä sinne valkoisena, oot erilainen, oot tilassa välillä ainoa valkoinen. (H1)

Campinha-Bacoten (2002) kulttuurisen tiedon keskeisen kysymyksen mukaisesti olen etsinyt aineistosta vastausta kysymykseen, tuntevatko haastateltavat riittävästi erilaisten kulttuuristen ja etnisten ryhmien elämäntapomuksia ja maailman ekologista kehitystä?

Haastatteluista kävi selvästi ilmi, että haastateltavat olivat kohdanneet erilaisen kulttuurin, jonka myötä erilaiset kulttuuriin liittyvät asiat esimerkik-

si yhteisöllisyys, aikakäsitys, johtamistapa ja uskonto olivat tulleet heille selvästi esiin. Haastatellut olivat keränneet heille itselle uusia omakohtaisia havaintoja kulttuuristen erojen näkymisestä uuden kulttuurin arjessa. Campinha-Bacoten (2002) kuvaa kulttuurisen tiedon olevan prosessimaisista oppimista kulttuurisesti erilaisista ryhmistä, jonka kautta sosiaalialan ammattilainen voi paremmin ymmärtää millaisia arvoja, uskomuksia ja käytäntöjä asiakkaan puolelta liittyy hänen oman näkemykseensä hyvinvoinnista. Haastateltavat olivat saaneet myös opettavaisen kokemuksen erilaisena, vähemmistönä olemisesta. Aineiston kautta ei voitu analysoida sitä, onko haastateltavilla riittävästi tietoa kulttuureihin liittyvistä erilaisista elämänkatsomuksista. Maailman ekologisesta kehitykseen liittyviä asioita haastateltavat eivät kertoneet.

6.1.3 Kulttuurinen taito

Haastateltavat toivat esiin, että kv-työharjoittelun kautta heidän suhtautumisensa erilaisuutta kohtaan oli rentoutunut ja samalla tullut vastaanottavemmaksi. Suurin osa haastatelluista kuvasi selvästi sitä, että kv-työharjoittelun kautta he olivat saaneet ammatillista itseluottamusta sekä kokemuksen millaista on olla erilainen.

Erilaisuus ei välttämä edes ole niin iso juttu, tietyllä tavalla ja sit just se, et jotenkin osaa ittekin suhtautua että, vähän niinku huumorilla... (H3)

...et sillain niinku pitää olla uskallusta kysyä, et mikäs tässä meni sitten pieleen, ettei pahenna niitä väärinkäsityksiä. (H4)

*...ehkä just se, et on itse kokenut sen, et on erilainen... et on..et olet itse se vähemmistö, jotenkin..että kohtaat sitä niinku rasisimia ja siis sellasta, ja niinku jotenkin ehkä näkee maailmaa jotenkin vähän eri kannalta, kun on tottunut aikaisemmin, kun ei ole ennen matkustanut kehitysmaihin...et niin **sen myötä on tullut uudenlaista ymmärrystä maailmaa kohtaan...** (H3)*

.. kun on itellä se kokemus sieltä ja kuinka just hukassa siellä itte oli... että mite täällä voi olla tämmöstä... osaa ehkä vähän suhteuttaa toisella tavalla, että kuinka hukassa ne voi olla täällä kuin ne tulee niin toisenlaisesta taustasta... (H2)

No tota, siis siinä määrin, että jos mä mietin omaa ammatillisuuttani ja tulevaisuuttani sosionomina, niin mä uskon, että osaan jotenkin paremmin suhtautua ja kohdata niinku maahanmuuttajia... (H2)

Campinha-Bacoten (2002) kulttuurisen taidon keskeisen kysymyksen mukaisesti olen etsinyt aineistosta vastausta kysymykseen, onko haastateltavillani tietoa ja taitoa arvioida asiakkaiden kulttuurisia tarpeita?

Tässä osa-alueessa yhdistyi selvästi kahden aikaisemman kulttuurisen prosessimallin vaiheet ja niihin liittyneet osaamishaasteet. Campinha-Bacoten (2002) mukaan kulttuurinen taito on kykyä huomioida asiakkaan kulttuurissa olevia asioita, jotka vaikuttavat työntekijän ja asiakkaan yhteistyöhön. Haastatellut olivat saaneet omakohtaista kokemusta erilaisena olemi-

sesta sekä siitä, kuinka vaikeata on ymmärtää itselle vierasta kulttuuria ja yhteiskuntaa. Tämän kautta haastateltavat voivat paremmin ymmärtää toisesta kulttuurista tulevan asiakkaan haasteita kohdata suomalainen kulttuuri ja yhteiskunta. Haastatteluissa kävi myös ilmi se, ettei erilaisuus ole enää haastatelluille niin vieras tai pelottava asia. Haastatellut myös itse arvioivat kykenevänsä paremmin kohtaamaan eri kulttuuritaustaisia asiakkaita.

6.1.4 Kulttuuriset kohtaamiset ja kulttuurinen tahto

Kaikki haastatteluun osallistuneet kertoivat kv-työharjoittelun rikastuttaneen heidän näkemyksiään kulttuurista ja herättäneen kiinnostusta toisia kulttuureita kohtaan. Osa haastatelluista toi selkeästi esiin, että he toivovat kv-työharjoittelun aikana syntyneiden ajatusten vielä kehittyvän. Haastatelluista suurin osa kertoi kv-työharjoittelun vaikuttaneen heidän ammatillisiin tulevaisuuden suunnitelmiinsa, sillä kv-työharjoittelun kautta heille oli joko herännyt kiinnostus monikulttuurista työtä kohtaan tai kiinnostus oli kasvanut entisestään.

Silleen, että saa jotain osviittaa toisesta kulttuurista niin sehän voi rikastuttaa sitä omaa kulttuuria. (H5)

Se kokemus rikastuttu niin paljon...mä en ehkä osaa ajatella miten erilainen mun ajatusmaailma olisi, jos mä olisin ollut viime kevään Suomessa... että mä vieläkin toivon, että ne asiat mitä mä siellä olen oppinut putkahtelis vielä tässä tulevaisuudessa lisää, koska niitä on niin vaikee verbaalisesti tarkentaa. (H1)

...kun mä tulin Suomeen se jatku se kehittymisprosessi tiettyyn suuntaan, et alko kyseenalaistaan niinku sellasta omaa elämää ja mikä siinä oli tärkeitä ja se oli niinku sellanen pidempi kehitysprosessi, jonka siitä sai irti ja se jatkuu yhä. (H4)

...no tavallaan joo, et sen kv-harjoittelun jälkeen, ja sit just kun on puhunut näistä asioista kauheasti ihmisten kanssa, niin on herännyt ehkä semmonen, että vois ehkä maahanmuuttajatyötä...mä en ole aikaisemmin harjennut sitä minkäänlaisena vaihtoehtona... (H3)

”hymm...on se työsuunnitelmiin sinänsä vaikuttanut, että just se, että ennen mä ajattelin, että ei ehkä maahanmuuttajat ole sellainen mun juttu, enkä oo jotenkin ajatellut, et voisin tehdä töitä maahanmuuttajien kanssa, et siinä mielessä se on...nyt mä koen, et voisin tehdä töitä, en ole tosin tehnyt, mutta tavallaan se ei ole poissulejettu. (H2)

”No sen oon ainakin on huomannut, että monikulttuurinen työ on alkanut kiinnostaa enemmän...Jooo, et se on ollut suuri muutos. Se, että mä olen nytten ottanut kursseja siltä puolelta ja sitten mä olen menossa pitkään harjoitteluun (paikkaan jossa työskennellään monikulttuurisuuden parissa. (H5)

Yhdistin kaksi Campinha-Bacoten kulttuurisen kompetenssin prosessimallin osa-aluetta, koska koin, että ne tässä analyysissä kuuluvat erottamattomasti yhteen. Kulttuurista kohtaamista ei olisi tämän aineiston perustella voinut tutkia ilman kulttuurisen tahdon tuomaa elementtiä. Campinha-Bacoten (2002) kulttuuristen kohtaamisten keskeisen kysymyksen mukaisesti olen etsinyt aineistosta vastausta kysymykseen, hakeutuvatko haastateltavat aktiivisesti kontaktiin tai vuorovaikutukseen erilaisten ihmisten kanssa vai välttelevätkö he eri kulttuuria kulttuureita edustavia ihmisiä? Campinha-Bacoten (2002) kulttuurisen tahdon keskeisen kysymyksen mukaisesti olen etsinyt aineistosta vastausta kysymykseen, onko haastateltavillani aitoa tahtoa kehittää kulttuurista kompetenssia?

Campinha-Bacoten (2002) mukaan kulttuuriset kohtaamiset luovat perustan kulttuurisen kompetenssin kehittymiselle (Abdelhamid 2009, 36). Näin oli selvästi tapahtunut myös tutkimukseen haastatelluille opiskelijoille. Opiskelijat olivat jo aikaisempien prosessimallin osa-alueiden kautta tuoneet esiin heidän ajattelussa tapahtunutta muutosta. Haastateltavat kertoivat toisen kulttuurin tuntemisen rikastuttaneen omaa kulttuuria. Tällainen asenne kertoo jo itsessään siitä, että haastateltavat näkevät toisiin kulttuureihin tutustumisen myönteisenä, omaa kulttuuria kehittävänä asiana. Haastatteluista voidaan selkeästi tulkita, että haastateltavat ovat kv-työharjoittelun kautta saavuttaneet kulttuurienvälistä tahtotilaa. Campinha-Bacote kuvaa omassa mallissaan tahtotilaa tulivuorenpurkaukseksi, joka syöksee kaikki muut kulttuurisen kompetenssin osa-alueet sisältään. (Abdelhamid ym. 2009, 37.)

6.2 Sosionomin ammatillisen kompetenssin valmiuksien kehittyminen

Tässä luvussa käsittelen tutkimuskysymystä: Millaisia ammatillisia kompetenssin valmiuksia kansainvälinen työharjoittelu kehitti sosionomiopiskelijoille? Tutkimustulokset ovat syntyneet Sosiaalialan AMK-verkoston määrittelemien sosionomin ammatillisen kompetenssin osa-alueiden pohjalta tehdyn teorialähtöisen sisällönanalyysin kautta.

6.2.1 Sosiaalialan eettinen osaaminen

Haastatteluissa selvitettiin eettisen osaamisen kehittymistä kv-työharjoittelun aikana kysymällä haastatelluilta muun muassa, miten kv-työharjoittelu vaikutti siihen miten haastateltavat näkevät eettiset arvot sosiaalialalla, ja tuleeko heidän mieleensä tilanteita, joissa he kokivat eettistä ristiriitaa.

Kaikki haastateltavat kertoivat kv-työharjoittelun herättäneen heissä paljon eettisen pohdinnan tarvetta. Yhteiskuntien epätasa-arvoisuus oli nostanut tasa-arvokysymykset vahvasti haastateltavien mieleen sekä paikallinen tapa rankaista lasta fyysisesti, olivat herättäneet haastatteluissa voimakkaita tunteita. Kv-työharjoittelu oli nostanut myös haastatteluissa tarvetta tehdä työtä asiakkaiden omista lähtökohdista käsin.

Hymm..no siis siellä huomas, että tota, että se työn eettisyyden ajatteleminen oli aika pinnalla...sillain, että siellä on tiettyjä epäkohtia, joita sitten rupes sitten miettimään, että nää on sellasia juttuja, joista me ollaan koulussa puhuttu. (H5)

...ennakkoluuloasiaa pohdin aika paljon ja mä tulin siihen päätökseen, että kaikki ihmiset on ennakkoluuloisia. Mutta ei se paha asia oo, siitä on jotenkin tehty sellainen asia... Sulla on ennakkoluulo, niin sun ei tarvi välittää sitä toiselle henkilölle.. ja just sekin, että se on niin muuttuva asia. (H1)

”...ja tota on ne silleen tavallaan osittein terästännyt, että tota... esim. koulussa, jossa suositaan niitä fiksumpia lapsia tai just, että erilaiset fyysiset rangaistusmenetelmät...” (H1)

” Et huomias sen miten paljon koulutus vaikuttaa siihen miten eettinen toiminta rakentuu, et kun ei ole tietoo esim. naisen asemasta, niin ei ne naiset osannut edes vaatia sitä.”(H4)

”No mä voisin esimerkiksi sanoo tässä sen, että tuolla kun meillä tunneilla tulee näitä asioita, jotka liittyy lasten kanssa työskentelyyn ja lastensuojeluun ja lastenkoti elämään, niin me ei olla kertaakaan, kukaan meistä ei ole pystynyt käyttämään meidän harjoittelua esimerkkinä missään asiassa, muuta kuin silloin, kun ollaan puhuttu, että näin ei pitäis olla.”(H5)

Yhtenä tärkeänä kehittämistyön välineenä sosiaalialan työssä on oman työn ja sen käytäntöjen eettisyyden arviointi ja pohdinta. Tällaista herkkyyttä vaativaa työnäkemystä voidaan pitää merkinä hyvin kehittyneestä ammatillisuudesta. Sosiaalialalla kaikkeen työhön kuuluu tietoisesti tehtävä jatkuva reflektioprosessi, jossa työntekijä miettii tehtävän työn tarkoituksien oikeutusta.(Talentia ry 2009, 5.) Kv-työharjoittelu oli haastanut haastateltuja miettimään heidän omia eettisiä periaatteita, ja siten heidän oma eettinen osaaminen oli vahvistunut. Sosiaalialalla on tärkeää, että työntekijä on syvällisesti omaksunut eettiset periaatteet, joiden pohjalta hän työtä toteuttaa (Sosiaalialan AMK-verkosto 2009, 28). Opiskelijat olivat kv-työharjoittelun kautta saaneet kokemusta arvostiritoja sisältävissä tilanteissa toimimisesta, esimerkiksi siitä miten lasten kasvatusta toteutetaan. Yhteiskunnan tasa-arvottomuus oli herättänyt haastatelluissa paljon ajatuksia, joiden kautta haastatellut olivat käsitelleet eriarvoisuuden liittyviä eettisyyden kysymyksiä.

6.2.2 Sosiaalialan asiakastyön osaaminen

Asiakastyön osaamisen kehittymistä tutkimuksessa pyrittiin selvittämään kysymällä haastatelluilta, miten he kokivat kv-harjoittelun vaikuttaneen heidän ajatuksiin asiakastyöstä, ja miten he kokevat kv-harjoittelun vaikuttaneen heidän ajatuksiin asiakkaan kohtaamisesta ja osallisuudesta.

Vastauksissa haastateltavat kertoivat, että olivat alkaneet kiinnittämään eri tavalla huomiota asiakkaan lähelle pääsemiseen ja hänen omien lähtökohtien tiedostamiseen kohtaamisessa. Suurin osa haastatelluista kertoi osalli-

suuden toteutuvan kohdemaissa yhteisöllisyyden kautta. Erilaisen kulttuurin sisällä toimiessaan haastateltavat olivat joutuneet kyselemään paljon ja olivat huomanneet, että ihmiset haluavat kertoa mielellään kulttuurista ja siihen liittyvistä asioista.

No ainakin se käsitys vahvistu siitä, että kuinka tärkeitä on ihan oikeesti mennä sinne niinku jotenkin niitten toisten lähtökohdista. (H2)

...ehkä semmonen niinku sanotaan, että niinku...asiakkaan lähelle pääsemisen tärkeys heräs. (H4)

... ja tota sitten oli niinku jotenkin ihan uus näkökulma, jota en ole itse koskaan ajatellut, että semmonen vähän rento suhtautuminen, että tehdään niinku ihan täysin sen asiakkaan ehdoilla ja sillä tavalla ottamattatta painetta, tai yrittämättä kauheesti, että pelkästään sellainen läsnäolo saatto olla ihan se mikä oli riittävä sosiaalityö, ettei tarvinnut olla silleen, että nytten teemme tämän nimistä asiaa mikä edistää sinua tällä tavalla.(H3)

Osallisuus sitten taas toteutuu täällä suomessa päässä paremmin, koska on niintä yksilöitä on helpompi kohdata, niin totta kai yksilön osallisuus toteutuu paremmin...mut että.. kyllähän taa sielläkin jossain määrin nimenomaan sen yhteisön kautta, esim. kaikki tekee, kaikki siellä yhdessä sivoo tai mitä tahansa, onhan sekin tietenkkin jonkinlaista osallisuutta. (H2)

...kyllä ne niinku mielellään kerto, jos niiltä kysy, et niinku ihan mistä tahansa tavoista, ruuasta tai mistä tahansa kulttuuriin liittyvästä... toisaalta, just sellasella avoimella mielellä on ittekin liikenteessä, et niinku on valmis kysyyn paikallisilta, jos joku ihmetyttää kauheesti.(H5)

Sosionomin asiakastyön osaaminen lähtee liikkeelle asiakkaan sosiokulttuurisen todellisuuden huomioimisesta. Sosionomi osaa luoda asiakkaaseen ammatillisen vuorovaikutussuhteen, jossa keskeistä on asiakkaan osallisuus ja yhteistyöhön sitouttaminen. (Mäkinen ym. 2009, 18.) Kv-työharjoittelun kautta haastatellut olivat kehittäneet ymmärrystään asiakkaiden sosiokulttuurisesta todellisuuden rakentumisen ymmärtämisestä erilaisen kulttuurin antaessa siihen kotimaanharjoitteluihin verrattuna erilaisen ympäristön. Erilaisen kulttuurin haastamana haastateltavat olivat joutuneet kyselemään paljon ja saaneet kokemusta asiakkaan lähelle pääsemisen tärkeydestä. Sosionomi kykenee soveltamaan eri menetelmiä tavoitteellisesti, ja arvioiden erilaisia työmenetelmiä ja teoreettisia lähestymistapoja, tarkoituksenmukaisesti. (Sosiaalialan AMK-Verkosto 2009,28). Kv-työharjoittelu oli tuonut haastatelluille, myös syvällistä näkemystä siitä, että erilaisten teorioiden ja tavoitteellisuuden rinnalla läsnäolo on kaikkein tärkeintä.

6.2.3 Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen

Haastattelussa selvitettiin sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamisen kehittymistä kysymällä haastatelluilta muun muassa, miten kv-työharjoittelu oli vaikuttanut heidän näkemyksiin palvelujärjestelmästä sekä sen merkityksestä yhteiskunnassa.

Haastateltavat toivat kuitenkin hyvin voimakkaasti esiin sen, että he olivat kv-työharjoittelun aikana alkaneet arvostamaan korkeammalle Suomen palvelujärjestelmää. Kv-työharjoittelu oli auttanut näkemään selvemmin suomalaisen palvelujärjestelmän. Kaikki haastateltavat toivat esiin myös sen huomion, että kv-työharjoittelumaissa kulttuurien perhekeskeisyys ja yhteisöllisyys ikään kuin toteutti meille tututun palvelujärjestelmän tehtävää.

No siis, jos en muuta niin ainakin opin arvostamaan Suomen palvelujärjestelmää. (H5)

...kun eihän siellä ollut mitään palvelujärjestelmää, niin näkihän sen siinäkin...tai siinä vasta aukse simät, että Suomessa on palvelujärjestelmä ja se toimii, että tietysti sitten tuleehan niitä epäkotiin, mutta siis on kuitenkin jonkin näköstä kiinnostusta herännyt siihen minkä takia Suomi toimii. (H4)

...ehkä jollain tapaa se yhteisöllisyys hoiti sen palvelujärjestelmän homman, ehkä jossain määrin....ja sillä on suuri merkitys, ettei sitä oikeastaan ollut, tai se siis näky mun silmiin, mutta ei heidän silmiin, ku ei heillä ole tietoo siitä, että mikä se vois olla..niin heille se systeemi on se normi, tavallinen. (H1)

Sosionomin palvelujärjestelmäosaaminen tarkoittaa sitä, että sosionomi tuntee sosiaalialan lainsäädännön ja yhteiskunnan palvelujärjestelmän, joilla pyritään luomaan ihmisille sosiaalista turvallisuutta ja hyvinvointia (Mäkinen ym. 2009, 18). Palvelujärjestelmäosaamiseen liittyvää osaamisen kehittymistä haastateltujen oli vaikea tunnistaa kv-työharjoittelun synnyttäneen. Kv-työharjoittelun kautta haastateltavat olivat kuitenkin päässeet tarkastelemaan ja vertailemaan Suomalaisen ja kv-työharjoittelumaiden yhteiskuntien erilaisuutta. Tämän kautta he alkoivat arvostaa aikaisempaa enemmän suomalaista järjestelmää ja sen luomaa turvaa. Haastatellut myös näkivät, että kv-työharjoittelumaissa yhteisöllisyys hoiti palvelujärjestelmän tehtävää. Sosionomi hallitsee palveluohjauksen ja osaa etsiä asiakkaalle hänen tilanteensa mukaisia tukimuotoja ja palveluita (Sosiaalialan AMK-verkosto 2009, 28). Erilaisen kulttuurien kohtaamiskokemuksen kautta haastateltujen opiskelijoiden on mahdollista huomioida asiakkaiden kulttuurisen taustan merkitystä aikaisempaa paremmin palveluohjauksen toteuttamisessa.

6.2.4 Sosiaalialan yhteiskunnallinen analyysitaito

Tutkimuksessa selvitettiin haastateltujen sosiaalialan yhteiskunnallisen analyysitaidon kehittymistä kysymällä heiltä esimerkiksi, kehittyikö heidän yhteiskunnallinen analyysitaitonsa kv-työharjoittelun aikana, sekä miten he kuvailevat yksilön ja yhteiskunnan suhdetta ja sen merkitystä kohdemaassa.

Yhteiskunnallinen analyysitaito oli haastateltujen omien huomioiden perusteella kehittynyt sen myötä, kun kv-työharjoittelun kohdemaan yhteis-

kuntarakenteita oli joutunut tarkastelemaan tietoisemmin ja kyselevämmin kuin Suomalaisen yhteiskunnan. Haastateltuja oli selvästi järkyttänyt kohdemaiden asukkaiden köyhyyden ja rikkauten selvärajaisuuden kohtaaminen ja siihen liittyvä yhteiskunnallinen epätasa-arvoisuus.

Suomalainen yhteiskunta on, et ei sitä niinku sillee ajattele ennen kuin menee jonnekkinn missä asiat toimii vähän eri toisin..et oikeen huomaa mikä merkitys sillä on, että missä elelee. (H4)

Jos ei muuta niin se analyysitaitokin kehittyy jo siinä, että sä meet sinne ulkomailla ja sä et tunne sitä yhteiskuntaa samalla tavalla tietenkään, vaan sun täytyy muodostaa se kuva, et mikä tässä yhteiskunnassa on se mikä sitä pyörittää ja miten se toimii ja niin. (H3)

Mutta tota... se rikkaiden ja köyhien raja oli sellainen, joka muhun, mua säväytti, kun sen tajus, mikä se on siellä ja kuinka uskomattoman mustavalkoinen se asia on. (H1)

Ei yhteiskunta tarjoa niille siellä tavallaan palveluita, joiden kautta ne vois olla yhteydessä, että ehkä niillä enemmänkin se oma yhteisö, ja ne yrittää pärjätä siinä, niillä ei ole niinko aikaa tai voimavaroja enään sen ulkopuolella, et se yhteiskunta on ehkä hyvätuloisille tarkoitettu juttu siellä. (H4)

No aika vähän, tai no tietty siis sosiaalijärjestelmästä ja sen puutteista kyllä hyvinkin paljon ja opiskelin kyllä paikallista lastensuojelulakia... Olihan se aika karua, kun hienot tekstit kyllä siinä laissa, mutta oikeen mikään kohta siitä laista ei oikeesti toteudu... (H2)

Yhteiskunnallinen analyysitaito sosionomin osaamisessa kuvastaa sitä, että hän osaa analysoida ihmisen ja yhteiskunnan välistä suhdetta erilaisten teoreettisten näkökulmien kautta (Mäkinen ym. 2009, 18). Haastatellut olivat päässet analysoimaan näitä suhteita vertailemalla kv-työharjoittelumaan ja suomalaisen yhteiskunnan eroavaisuuksia. Sosionomi ymmärtää yhteiskunnallisten järjestelmien ja päätöksenteon suhteen ihmisten sosiaalisten toimintaedellytysten muodostumiselle, sekä kykenee ymmärtämään ihmisten sosiaalisia ongelmia yhteiskunnallisessa viitekehksessä. (sosiaalialan AMK-verkosto 2009, 28.) Haastatellut toivat selkeästi esiin sen, kuinka kv-työharjoittelumaiden yhteiskunnat eivät tue neet kaikkia maan kansalaisia ja miten tämä epätasa-arvoisuus näkyi kv-työharjoittelukohdemaissa.

6.2.5 Sosiaalialan reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen

Haastateltavilta selvitettiin reflektiivisen kehittämis- ja johtamisosaamisen kehittymistä kysymällä heiltä muun muassa, muuttuivatko heidän ajatuksensa työn kehittämisestä kv-harjoittelun aikana ja kokivatko haastateltavat saaneensa lisää osaamista kansainvälisyyteen liittyvissä asioissa.

Haastateltavat toivat esiin, että heille oli tullut lisää näkemystä yhteiskunnallisia asioita kohtaan ja sen kautta rohkeutta tuoda omia mielipiteitä

esiin. Haastateltavat olivat nähneet toisen laisen tavan toteuttaa sosiaalialan työtä. Kansainvälisen osaamisen näkökulmasta haastateltavat toivat esiin sitä, että muutoksen tulee lähteä liikkeelle maan omista lähtökohdista, eikä ulkoapäin johdettuna.

...no on ainakin perspektiiviä nähdä asioita ja lähteä sitte ehkä sanoon just mielipiteitä ...ja on ehkä vertailukohtaa tän reissun jälkeen. (H1)

No ainakin nimenomaan sitä kansainvälistä niinku analyysitaitoa, et osaa niinku verrata sitä mitä meillä täällä Suomessa on..verrata sitten muihin maihin ja että mikä meillä ehkä on hyvää, mitä ei sitten ole jossain muualla ja sitten toisin päin. (H2)

Oli tosi mielenkiintoista nähdä toinen tapa tehdä työtä ihan niinku kaikilla aloilla, mutta varsinkin sosiaalialalla, et se ote sosiaalityöhön on siellä aika eri. (H3)

...et ei voi vaan ajatella, että länsimaista vaan tullaan ja kerrotaan, et näin tulee tehdä, et tää toimii ja näin on paras...vaan sillä tavalla, että se pitää yhteiskunnasta itsestään nousta ne toimintatavat ja niinku se muutos mikä siinä yhteiskunnassa tapahtuu, et se lähtee siitä yhteiskunnasta itsestään, eikä sillä tavalla, et joku tulee ulkopuolelta sanoon, että ei, tekkää nyt näin. (H4)

No kunnioittaa ainakin, kunnioittaa sitä toisen kulttuuria, että ei lähde sitä moralisoimaan tai mitenkään kertomaan mikä sen kulttuurissa on vialla. (H5)

Reflektiivinen kehittämis- ja johtamistaito sosionomin osaamisessa ovat keskeisesti liittyneinä yhteiskunnan muutoksessa olemiseen ja muutostarpeiden tunnistamiseen. Sosionomi osaa käyttää vaihtoehtoisia ajattelu- ja lähestymistapoja ja arvioida toimintaansa erilaisten teoreettisten lähtökohtien kautta. (Mäkinen ym. 2009, 18.) Haastatellut olivat nähneet erilaisen tavan tehdä sosiaalialan työtä ja sen kautta havainnoineet millaista sosiaalialan osaamista ja muutosta Suomessa tarvittaisiin. Heillä on myös kv-työharjoittelun myötä parempi kyky vertailla kansainvälisellä tasolla mitkä asiat toimivat Suomessa ja mitkä eivät. Sosionomi osaa kehittää ja johtaa työyhteisöjä, palveluita ja osaamista moniammatillisessa yhteistyössä (sosiaalialan AMK-verkosto 2009, 28). Haastateltavat olivat kv-työharjoittelun kautta selkeyttäneet ajatustaan siitä, että johtamisen ja muutoksen tulee lähteä yhteiskunnan omista tarpeista käsin ja toisen kulttuuria kunnioittaen.

6.2.6 Sosiaalialan yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen vaikuttamisosaaminen

Tutkimuksessa kartoitettiin opiskelijoiden yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisosaamisen kehittymistä kysymällä heiltä esimerkiksi, millaista yhteisöllistä ja yhteiskunnallista vaikuttamisosaamista he kokivat saaneensa kv-työharjoitteluista.

Yhteisöllisyydestä haastateltavat kertoivat oppineensa paljon kv-työharjoittelun aikana. Haastatellut olivat alkaneet näkemään vaikuttamismahdollisuutensa parempina suomalaisessa yhteiskunnassa, kun aikaisemmin.

Yhteisöllisyys on ehkä sellanen, mistä mä olen elämäni aikana oppinut eniten siellä...(H1)

Jos puhutaan Suomen maahanmuuttopolitiikasta, et nyt olen kauhean kiinnostunut asiasta, et en mä olis osannut kuvitella ennen harjoittelua olevani mitenkään erityisen kiinnostunut asiasta ja..ja sitten halua hirtveesti perustella ihmisille sitä niitten kulttuuria ja sitten et ne näkis jotain hyvääkin siinä. (H4)

...no ainakin sen niinku, että tajus, että mulla on oikeesti mahdollisuus vaikuttaa asioihin, että sitä oppi kunnioittaa siellä ollessaan enemmän, sitä mahdollisuutta.(H5)

...kun Suomessa ollaan niin yksilöllisiä, niin näki vähän sellaista yhteisöllisempää toimintatapaa... Ja just kun miettii sitä katupoikien kuntoutumiskeskustakin kun siellä oli 150 poikaa, niin jotenkin sellanenkin, ettei Suomessa ikinä vois olla sellasta määrää...niinku vaan jokaiselle pitäs tarjota oma huone ja oma rauha ja oma tila, ku siellä ne pojat oli vaan...pitkin käytäviä oli kerrossänkyjä ja jokaisella oli oma kaappi, niin jotenkin sellanen, että en tiedä kumpi on parempi, mutta että ne jollain tavalla ne tutustuu toisiinsa ne pojat paremmin ja niinku niillä on sellainen ehkä, et ne oppii toimimaan ryhmänässä ja jakamaan eri tavalla, ja sillä tavalla, koska ne on aina siinä yhdessä, eikä niillä ole sellasta, et ne voi vaan vetäytyä omiin oloihinsa omaan huoneeseen ja sillä tavalla kaverit kuntouttaa siinä sit ohessa ihan tietämättään ja tarkoittamattaan sitä, kun sit jos taas ajattelee suomalaista lastenkotia, jossa jokaisella on oma huone ja ne viettää sen vapaa-aikansa siellä huoneessa vaikka kuunnellen musiikkia, niin jotenkin sellanen eheytyminen jää vähäisemmäksi sen takia, kun ei ole sellaista..sanotaanko ny..tukee niiltä toisilta nuorilta samalla tavalla tarjolla.(H4)

Haastateltavien oli helppo tunnistaa kv-työharjoittelun kautta muodostunutta yhteisöllisyyteen liittyvää osaamistaan, myös heidän tahto vaikuttaa yhteiskuntaan oli lisääntynyt. Yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen sosionomin ammatissa perustuvat osallisuuden merkityksen ymmärtämiseen. Sosionomilla on taitoa toimia yhteisöllisyyttä ja osallisuutta lisäävästi. (Mäkinen ym. 2009, 18.) Haastateltavat olivat saaneet lisää näkemystä siitä, kuinka tärkeätä myös asiakkaiden keskinäinen osallisuus on ja kuinka suuri voimavara se voi parhaimmillaan olla. Tämä osaaminen perustuu siihen, että sosionomi tuntee erilaisia kulttuureita ja yhteisöjen erilaisia toimintaperiaatteita. Sosionomilla on kykyä osallistua yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun ja vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. (sosiaalialan AMK-verkosto 2009, 28.) Haastateltavat olivat kv-työharjoittelun kautta päässeet näkemään vieraan kulttuurin sisällä muodostuneiden yhteisöjen erilaisia toimintatapoja. Samalla he olivat päässeet kehittämään näkemystä siihen, kuinka yhteisöllisyyttä voidaan

hyödyntää hyvinvoinnin lisäämisessä. Kv-työharjoittelun oli lisännyt haastattelujen näkemystä yhteiskunnallisesta muutoksen tarpeesta sekä vaikuttamisen mahdollisuuksista Suomessa.

6.3 Teorialähtöisen sisällönanalyysin ulkopuolelta löytyneet teemat

Analyysirungon ulkopuolelta haastatteluiden sisällönanalyysissa korostui kaksi teemaa, jota olivat selvästi olleet merkityksellisiä asioita haastatelluille opiskelijoille. Teemat on analysoitu aineistolähtöisesti.

6.3.1 Itsetunto

Haastateltavat kertoivat kv-työharjoittelun olleen ennen kaikkea matka omaan itseen. Samalla heidän henkilökohtainen sekä ammatillinen itsetuntonsa oli vahvistunut. Arvostus omaa kulttuuria kohtaan oli myös lisääntynyt, vaikka samalla myös heidän kriittisyys oman kulttuurin näkemyksiä kohtaan oli selvästi herännyt.

...ensinnäkin kaikki sellanen ikään kuin tuttu ja turvallinen nyt ikään kuin katoaa ympäriltä, et ei ole sellasta paikkaa mihin voi vaan piiloutua ja se on siinä, vaan sun on pakko, mennä ja tehdä ja kokee ja se niinku mahdollistaa uudenlaisen kasvun ja just sen, että uusia näkökulmia elämään ja maailmaan ja muuhun tällaiseen kokemuksellisuuteen ja sitten, kun sulla ei ole myöskään niitä ihmisiä, joihin sä yleensä peilaat omaa ittees ja niinku reflektoit niitä asioita niin ja sitten kun sulta puuttuu ne semmoset tosi tutut ja turvalliset niin sun tarttee niinku ite kannatella ittees enemmän. (H4)

No sinänsä jo se, että lähti tonne ja selvis sieltä, niin on ollut jo sellainen itsensä voittaminen...kyseessä ei ehkä ole kaikkein helpoin mahdollisin maa lähteä harjoitteluun, niin sen on oppinut itsestä, että pysty siihen ja että selvis siitä. (H5)

Joo, ehkä just löyty uusia voimavaroja itsestä, että mä pystyny näihin hommiin ja, että pystyn toteuttaan näitä asioita... ja tota, esimerkiksi ne asiat mitä täällä koulussa on oppinut, vaikka just nyt siitä, että ihminen on oman elämänsä asiantuntija. (H1)

Arvosti tosi paljon sitä omaa kulttuuriansa, siis, että se herätteli ihan eri tavalla, kun ei niitä asioita mieti sitten taas kun on täällä Suomessa... (H2)

...et kyllä sekä että tuli ajatuksii siitä omasta kulttuurista... On hienoo olla suomalainen, on paljon arvostettavia asioita, mutta myös toiste päin, että kyllä me voitais kehittyä esim. vähän tommosessa joustavuudessa ja ymmärtää vähän paremmin niinku toisiamme ja muitakin ja et ei aina tarte olla niin...miten sen nyt sanoins...et aina ei tarte mennä semmosessa putkessa vaan. (H2)

Keltikangas-Järvinen (1996,19) on tuonut esiin, että itsetunto liittyy myös siihen, kuinka kohtaamme toiset ihmiset, koska omalla kokemuksella itsestä on ratkaiseva merkitys toisiin ihmisiin suhtautumisessa. Vahvan itsetunnon kautta ihminen kykenee näkemään toiset ihmiset osaavina ja osoittamaan heille arvostusta. Itsetunnon puute puolestaan saa ihmisen puolestaan näkemään toiset ihmiset enemmän uhkaavina, jolloin ihminen pyrkii mitätöimään heidän osaamistaan ja arvoaan. Tämän kautta voidaan esimerkiksi ymmärtää, kuinka suuri vaikutus sosionomiopiskelijan itsetunnon vahvistumisella on siihen, miten hän kohtaa tulevan työyhteisönsä, työtoverit ja asiakkaat. Hyvä itsetunto tukee ihmistä olemaan avoin uusille näkemyksille sekä asioiden arviointikyvyille. Toisin sanoen hyvä itsetunto luo arvojemme kanssa kyvyn pohjan suvaitsevaisuudelle. (Wahlström 1996, 79.) Itsetunnon kehittyminen on lisännyt haastateltujen kykyä kysellä ja pohtia erilaisten asioiden merkitystä ja nähdä maailmaa suvaitsevaisemmin. Oman kulttuurin arvostaminen lisää kykyä arvostaa myös toisia kulttuureita, koska silloin ihminen on ymmärtänyt omakohtaisesti kulttuuristen asioiden merkityksen elämässä.

6.3.2 Kulttuurinen sopeutumisprosessi

Haastateltavista lähes kaikki kertoivat kokeneensa kv-työharjoittelun aikana tai sen jälkeen kulttuurishokin oireita.

No ensin me tultiin sinne, niin se oli kuin jostain elokuvasta, että se vaikutti vähän semmoselta, että mä vaan katselen tätä jostain ulkopuolisena (H4)

En olis ikinä uskonut, että mulle tuli ihan hirveet kulttuurishokit, mulla ei ole koskaan ollut sellaista kokemusta niinku missään, vaikka olen reissannut aika paljon elämäni aikana, et se oli aika, niinku uutta jotenkin, et kuinka paljon se jotenkin vavisutti omaa ittee olla niin totaalisen erilaisessa kulttuurissa ja ympäristössä ja kaikessa mihin on tottunut... (H2)

Kulttuurishokki sinnepäin se oli ihan ok, mutta takaisinpäin, tänne Suomeen oli ihan jotain järkyttävää...Et kun meni sinne, se oli sellainen innostunut shokki, että..oi mitä uutta...Ai,tuolla hyppelee vuohi, mutta sitten, kun tuli takas niin se olikin vaan sellainen et ei, et eläks mä oikeesti täällä, onks nää oikeesti mun tavarat ja onks mulla näin paljon tavaraa ja onks tää se arki mitä mä elän. (H1)

Haastatellut olivat selvästi kohdanneet kulttuurishokin oireita kv-työharjoitteluiden eri vaiheissa. Haastatellut elivät kohdemaissaan vain 3 kk, joten voidaan olettaa, että heidän kulttuurinen sopeutumisprosessinsa oli vasta alkuvaiheessa (Aro 1998, 20-21). Kulttuurisen sopeutumisprosessiin on haastateltujen kohdalla vaikuttanut myös se, että kv-työharjoittelu oli määräaikainen eli heillä kaikilla oli tiedossaan milloin he palaavat kotiin. Kulttuurisensopeutumisprosessin etenemiseen on vaikuttanut myös se miten haastateltavat ovat valmistautuneet kv-työharjoitteluun ja millaista sosiaalista tukea haastateltavat saivat kv-työharjoittelun aikana ja sen jälkeen. (Räty2002, 120.) Paluushokki oli puolelle haastatelluista ollut hyvin voimakas ja sen läpikäyminen oli vaatinut oman aikansa.

6.3.3 Metaforat kulttuurista ja kansainvälisestä työharjoittelusta

Haastattelun lopuksi sosionomiopiskelijoita pyydettiin jatkamaan kahta metaforan alkua. Metaforien alut olivat: ”kulttuuri on minulle kuin...” ja ”kansainvälinen työharjoittelu oli minulle kuin...”. Näiden seuraavien metaforien kautta haastatellut sosionomiopiskelijat kertovat siitä merkityksestä, jonka he antavat kulttuurille ja kokemalleen kv-työharjoittelulle.

Kulttuuri on minulle kuin...

Kulttuuri on minulle kuin talo, missä on monta huonetta, mutta aina ovat ovet auki. (H1)

Kulttuuri on minulle kuin maa jalkojen alla. (H2)

Kulttuuri on minulle kuin elämän punainen lanka. (H3)

Kulttuuri on minulle kuin taikurin hattu: täynnä yllätyksiä. (H4)

Kulttuuri on minulle kuin sekasorto, jonka sisällä on säännöt. (H5)

Kansainvälinen harjoittelu oli minulle...

Kansainvälinen harjoittelu oli minulle hyppy tuntemattomaan, mutta siitä tuli tunnettu (tietoisesti ja sydämessä). (H1)

Kansainvälinen harjoittelu oli minulle kuin tyyntä ja myrskyä merellä. (H2)

Kansainvälinen harjoittelu oli minulle kuin avoin kirja. (H3)

Kansainvälinen harjoittelu oli minulle kuin autokolari. (H4)

Kansainvälinen harjoittelu oli minulle kuin aamun koitto. (H5)

Kulttuuri ja sen sisällä oleva kieli on merkityksiä ja symboleita, joiden kautta tulkitsemme maailmaa (Lehtonen 1998, 18). Kuten kulttuuri, kieli-kin on jaettua sosiaalista rakennelmaa, jonka avulla kommunikoimme toinen toisillemme. On tärkeä muistaa, että merkitykset liikkuvat ja ovat aina avoimia tulkinnoille. Toiset ihmiset eivät koskaan täysin tavoita, sitä mitä sanomme ja kaikkia niitä vivahteita, joita tahdomme ilmaista. (Hall 2003, 89.)

Metaforisten kielikuvien kautta haastateltavat toivat selvästi esiin omaa ymmärrystään kulttuurin olemuksesta ja siitä kuinka se elää meissä kaikissa. Kv-työharjoittelu oli metaforisia ilmauksia tulkiten ollut haastatelluille selvästi merkityksellinen ja tunnerikas kokemus.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen pyrkimyksenä oli tuoda esiin, millaista kulttuurienvälisen ja ammatillisen kompetenssin valmiuksien kehittymistä kv-työharjoittelu mahdollisti sosionomiopiskelijoille. Tässä luvussa esittelen kummankin tutkimuskysymyksen kannalta keskeisimmät tutkimustulokset. Tässä luvussa liitän tutkimustulokset myös hieman teoreettisessa sisälönanalyysissä käyttämäni viitekehystä laajempaan kokonaisuuteen.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta kansainvälisten työharjoitteluiden kehittäneen sosionomiopiskelijoiden kulttuurienvälisen ja ammatillisen kompetenssien valmiuksia. Eryityisesti kehittymistä oli tapahtunut oman kulttuuritaustan merkityksen tiedostamisen osalta, josta Campinha-Bacoten (2002) käyttää nimitystä kulttuurinen tietoisuus. Ensimmäinen porras muiden kulttuurien ymmärtämiseen on tietoisuus omasta kulttuurisesta pääomastaan. (Campinha-Bacote 2002, Jokikokko 2002b, Vartiainen-Ora, Päivi 2005 s.8, Rätty 2009, 18). Samalla sosionomiopiskelijoiden tietoisuus kulttuurin vaikutuksesta yleisesti ihmisen ajatteluun, toimintaan ja käyttäytymiseen oli kv-työharjoittelun kautta lisääntynyt. Kulttuurinen tieto oli sosionomiopiskelijoilla lisääntynyt erilaisen kulttuurin sisällä elämisen kokemisen ja reflektoinnin kautta. Sosionomiopiskelijat olivat saaneet kokemusta kulttuurin näkyvissä ja näkymättömissä olevista osaluista ja niiden vaikutuksesta ihmisen toimintaan. (Abdelhamid ym. 2009, 75-76).

Kulttuurinen taito on vahvasti sidoksissa siihen miten ihminen ymmärtää kulttuurin olemuksen (Campinha-Bacoten 2002). Sosionomiopiskelijoiden kehittyneen kulttuurisen tietoisuuden ja tiedon kautta myös heidän kulttuuriset taitonsa olivat kehittyneet. Mezirowin (1990, 1994) luoman uudistavan oppimisprosessin mukaan oppimisen nähdään olevan vahvasti sidoksissa omaan kokemukseen ja sen kriittiseen reflektioon. Kulttuurinen oppiminen nojaa uudistavan oppimisen teoriassa siihen, että ihminen on saanut kokemuksen kuulumisesta johonkin vähemmistökuulttuuriin jonkin valtakulttuurin sisällä. Tämän kokemuksen kautta ihminen on saanut ymmärrystä erilaisuudesta olemalla itse ”the other” suhteessa muihin. (Abdelhamid ym. 2009, 54.) Kv-työharjoittelun suorittaneet sosionomiopiskelijat kertoivat voimakkaasti siitä, kuinka he olivat kohdanneet oman erilaisuutensa suhteessa paikalliseen valtaväestöön. Sosionomiopiskelijat olivat toisin sanoen saaneet kokemuksen toisena olemisesta sekä siitä, kuinka vaikeata on ymmärtää vierasta kulttuuria ja yhteiskuntaa. Tämän kokemuksen kautta heidän valmiutensa kohdata vieraasta kulttuurista tuleva asiakas oli vahvistunut. Sosionomiopiskelijat tunnistivat myös itsessään eri kulttuuritaustaisen asiakkaiden kohtaamiskyvyn kehittyneen.

Tutkimustulokset osoittivat myös, että kv-työharjoittelu oli synnyttänyt sosionomiopiskelijoissa mielenkiintoa kulttuurienvälisiä valmiuksia ja monikulttuurista työtä kohtaan, jotka voi nähdä Campinha-Bacoten (2002) kuvaamana kulttuurisen tahdon ilmenemismuotoa. Mikäli sosionomiopiskelijat hakeutuvat jatkossa kulttuurisia kohtaamisia sisältäviin tilanteisiin kv-työharjoittelun synnyttämän kulttuurisen tahdon tukemana, he saavat

lisää kokemusta ja ymmärrystä kulttuurienvälisestä viestinnästä ja kulttuurienvälisen osaamisen taito kehittyi ja vahvistuu entisestään. Tutkimustulosten kautta voidaan olettaa haastatelluilla, tulevilla sosionomeilla, olevan paremmat valmiudet kohdata eri kulttuureista tulevia asiakkaita myös Bennettin (1992) kuvailemalla interkulttuurisella sensitiivisyydellä (Jokikokko 2002b), kuin ennen kv-työharjoittelua. Sosionomiopiskelijat olivat tutkimustulosten valossa pohtineet ja reflektoineet omaa kulttuurista taustaansa ja sen vaikutusta heidän toiminnassaan. Tämän tuloksena sosionomiopiskelijoiden moninaisuuden tiedostaminen ja kunnioittaminen oli kasvanut sekä kyky oikeudenmukaiseen ajatteluun ja toimintaan kehittynyt. (Jokikokko 2002a.)

Kulttuurienvälisen kompetenssin lisääntyminen liittyy vahvasti myös sosionomin ammatillisen kompetenssin osa-alueisiin. Sosionomin eettinen osaaminen lähtee liikkeelle yksilön ainutkertaisuuden huomiointikyvystä sekä siitä, että sosionomi tekee eettistä reflektiota asiakkaan aseman ja tilanteen huomioiden. (Sosiaalialan AMK-verkosto 2009, 28.) Tutkimustulosten pohjalta kulttuurienvälisen valmiuksien kehittymisen myötä sosionomiopiskelijat ymmärtävät paremmin yksilön kulttuuriset ulottuvuudet ja pystyvät siten huomioimaan asiakkaan ainutkertaisuuden kokonaisvaltaisemmin. Eettinen reflektio, yhdessä kulttuurienvälisen kompetenssin kanssa, tukee tulevaa sosionomia ymmärtämään paremmin oman kulttuuritaustansa vaikutuksen omien ja työpaikan arvojen sekä sen käytäntöjen toteutumisessa (Campinha-Bacoten 2002). Tämän kautta sosionomiopiskelijoilla on paremmat edellytykset toimia eri kulttuuritaustaisten asiakkaiden tasa-arvoisuuden toteutumisen puolesta.

Sosionomin asiakastyön osaaminen lähtee liikkeelle asiakkaan sosiokulttuurisen todellisuuden huomioimisesta (Mäkinen ym. 2009, 18). Kulttuurienvälisen osaamisen kehittymisen myötä sosionomiopiskelijat kykenevät huomioimaan paremmin eri kulttuuritaustasta tulevan asiakkaan sosiokulttuurisen todellisuuden. Kv-työharjoittelu oli tuonut haastateltaville myös syvällistä näkemystä siitä, että tavoitteellisuuden ja arvioinnin rinnalla läsnäolo on kaikkein tärkeintä. Palvelujärjestelmäosaamiseen liittyvää osaamisen kehittymistä haastateltujen oli vaikea tunnistaa kv-työharjoittelun synnyttäneen. Kv-työharjoittelun kautta haastateltavat olivat kuitenkin päässeet tarkastelemaan ja vertailemaan suomalaisen ja kv-työharjoittelumaiden yhteiskuntien erilaisuutta. Sosionomi hallitsee palveluohjauksen ja osaa etsiä asiakkaalle hänen tilanteensa mukaisia tukimuotoja ja palveluita (Sosiaalialan AMK-verkosto 2009, 28). Erilaisen kulttuurien kohtaamiskokemuksen kautta haastateltujen opiskelijoiden on mahdollista huomioida asiakkaiden kulttuurisen taustan merkitystä aikaisempaa paremmin palveluohjauksen toteuttamisessa.

Tutkimustulosten mukaan sosionomiopiskelijoiden yhteiskunnallinen analyysitaito oli kv-työharjoittelun kautta kehittynyt suomalaisen ja kv-työharjoittelumaan yhteiskuntien rakenteita ja toimintaa vertailemalla. Heillä on vertailun kautta muodostunutta uudenlaista ymmärrystä yhteiskunnallisten järjestelmien ja päätöksenteon vaikutuksesta ihmisten sosiaalisten toimintaedellytysten rakentumiselle. Reflektiivinen kehittäminen ja johtamisosaaminen oli sosionomiopiskelijoilla kehittynyt erilaisten työta-

pojen näkemisen ja kulttuurisen tietoisuuden kautta. Sosionomiopiskelijat olivat kv-työharjoittelun kautta selkeyttäneet ajatustaan siitä, että johtamisen ja muutoksen tulee lähteä yksilön tai yhteiskunnan omista tarpeista käsin ja kulttuuria kunnioittaen. Sosionomiopiskelijoiden oli helppo tunnistaa kv-työharjoittelun kautta muodostunutta yhteisöllisyyteen liittyvää osaamistaan. He olivat päässeet näkemään yhteisöllisten kulttuurien erilaisia toimintatapoja. Samalla he olivat päässeet kehittämään näkemystä siihen, kuinka yhteisöllisyyttä voidaan hyödyntää hyvinvoinnin lisäämisessä. Kv-työharjoittelun oli myös lisännyt haastateltujen näkemystä yhteiskunnallisesta muutoksen tarpeesta sekä vaikuttamisen mahdollisuuksista Suomessa.

Teorialähtöisen analyysirungon ulkopuolelta oli ylimääräisenä tutkimustuloksena löydettävissä sosionomiopiskelijoiden itsetunnon vahvistuneen kv-työharjoittelun vaikutuksesta. Kv-työharjoittelun aikana sosionomiopiskelijat olivat uuden kulttuurin ja ympäristön takia joutuneet kannattelemaan itseään enemmän kun normaalisti. Samalla heidän henkilökohtainen sekä ammatillinen itsetuntonsa oli vahvistunut. Arvostus omaa kulttuuria kohtaan oli myös lisääntynyt. Lähes kaikki haastateltavat kuvasivat kokeneensa kulttuurishokin oireita sekä kv-työharjoittelumaassa että palatuaan takaisin Suomeen.

Tutkimuksen tuloksia on aina syytä verrata aikaisempien tutkimusten tuloksiin. Vertailussa on keskeistä pohtia syitä siihen, miksi tulokset ovat joko keskenään yhteneviä tai eroavia. (Metsämuronen 2000,15.) Tämän tutkimuksen tulokset olivat suurimmalta osalta yhteneviä aikaisempien tutkimuksien kanssa, jotka on tuotu esiin tutkimuksen toteutus osion luvussa 5.1 Aikaisemmat tutkimukset. Kaikissa tutkimuksissa kv-työharjoittelun oli nähty kehittäneen opiskelijoiden laaja-alaista kulttuurienvälistä kompetenssia sekä tukeneen opiskelijoiden persoonallista kasvua ja itsetunnon kehitystä. On myös huomattavaa, että kaikki tutkimukset korostavat kv-työharjoittelun olleen opiskelijoille myönteinen kokemus.

Oman opinnäytetyöni tutkimustuloksista oli selvästi löydettävissä se, että kansainvälinen harjoittelu oli ollut haastatelluille arvokas ja merkityksellinen kokemus, jonka kautta he olivat alkaneet kohtaamaan maailmaa uudella tavalla, jonka myös opinnäytetyö nimi ” Sen myötä on tullut uudenlaista ymmärrystä maailmaa kohtaan” kertoo.

Rädyn (2009, 90-94) ammatillinen lisensiaatintyö osoitti, että valmistumisvaiheessa olevien sosionomiopiskelijoiden monikulttuuriset valmiudet olivat kauttaaltaan melko heikot. Tämä tulos nosti esiin tarpeen kiinnittää nykyistä enemmän huomiota sosionomikoulutuksen tarjoamiin monikulttuurisiin opintoihin ja niiden kautta kehittyviin monikulttuurisiin valmiuksiin. Tämän opinnäytetyön tulokset tuovat selvästi näkyville sen, kuinka kv-työharjoittelu voi tukea sosionomiopiskelijoita saavuttamaan parempaa kulttuurienvälistä osaamista. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli, laadullisen tiedon tuottamisen lisäksi, tuoda näkyviin kulttuurienvälisen osaamisen merkitystä sosiaalialan opinnoissa. Tarkoituksena oli myös tiedon esiin tuomisen kautta innostaa tulevia sosionomiopiskelijoita suorittamaan kv-työharjoitteluita ja -vaihtoja.

Tutkimukseni oli yksi näkökulma laaja-alaiseen ja ajankohtaiseen aiheeseen. Tätä tutkimusta tehdessä olen joutunut rajaamaan pois paljon mielenkiintoisia näkökulmia, joista olisi mahdollista rakentaa erillisiä tutkimuksia. Olisi mielenkiintoista tutkia millaista kulttuurienvälistä kompetenssia sosiaalialalla tarvitaan lastensuojelussa, päihde- ja mielenterveys-työssä, vanhustyössä jne. Kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymisen tutkiminen toimintatutkimuksellisella tutkimusotteella kv-työharjoittelun aikana olisi myös kiinnostava ajatus toteuttaa. HAMK:n sosiaalialan kv-toiminnan kehittämistä ajatellen voisi selvittää millaista ohjausta ja tukea kv-työharjoitteluun lähteneet opiskelijat kokevat saavansa ja miten he haluaisivat kehittää kv-työharjoitteluohjausta.

8 POHDINTA

Kulttuurienvälisen osaamisemme kautta pysymme kohtaamaan toisen ihmisen arvostavammin ja samalla teemme toiselle ihmiselle helpommaksi kohdata meidät. Sosionomin ammatissa kohtaamme jatkuvasti ihmisten erilaisia tapoja toimia, ymmärtää, arvostaa, suhtautua. Kulttuurienvälisyyteen liittyvä toiseuden kohtaaminen, on mielestäni keskeisin kysymys koko sosiaalisen asiantuntijuutemme kohdalla. Opinnäytetyöni välityksellä olen päässyt tarkastelemaan juuri tätä sosiaalityön kysymystä - toisen ihmisen kohtaamista yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan näkökulmista erilaisten kulttuurien sisällä.

Muutos on maailmassa jatkuvaa. Kansainvälistymisen kautta tapahtuvan kulttuurien kohtaamiset haastavat meitä kaikkia ihmisiä näkemään muutoksen tarpeen. Muutoksen tulee olla molemminpuolista. Meidän ei pidä elää harhassa, ettei meidän suomalaisten tarvitse muuttaa omia valmiita asenteitamme ja toimintatapojamme, jotka luovat eri kulttuuritaustaisten ihmisten syrjäytymistä. Avoimen dialogin ja luottamuksen kautta voimme aidosti välittää ymmärrystä omasta kulttuuristamme sekä kehittää omaa näkemystämme erilaisista kulttuureista.

Olen jo pitkään seurannut yhteiskunnassamme esiin nousevia monikulttuurisuutta koskevia pohdintoja, kritisointeja ja puolustuspuheita. Maahanmuuttokriittinen liikehdintä on nostanut esiin niitä todellisia ongelmia, joita maahanmuuttajilla on yhteiskunnassamme, mutta samalla myös meillä suomalaisilla olevia mustavalkoisia käsityksiä. Monesti maahanmuuttokriittisten viestien sanoma on, että eri kulttuurista tuleva ihminen on meille uhka. Todellisuus kuitenkin on se, että maahanmuuttaja ei ole uhka vaan omien asenteidemme ja yhteiskunnallisten rakenteidemme aiheuttama syrjäytyminen, mikä ei ole vain maahanmuuttajien ongelma. Meidän kaikkien etu on se, että myös maahanmuuttajat löytävät paikkansa meidän yhteiskunnassamme.

Maailma on globaali, eivätkä ihmiskunnan kohtaamat asiat ole enää vain yksittäisten kansallisten ryhmien ratkaistavissa. Esimerkiksi ihmisiin vaikuttavat ympäristö-, talousongelmat ja sodat eivät katso enää valtioiden rajoja, joten sanonta ”maailma on kotini ja ihmiskunta perheeni” on mielestäni meidän arkitodellisuuttamme. Meillä ei ole varaa sulkea silmiämme ja nähdä maailmaa vain yksilön ja oman yhteisön näkökulmista, vaan meidän

on aika etsiä sitä, mikä on parasta maailmalle. Tällä tarkoitan näkökulmaa, jonka lähtökohtana on maapallon sekä kaikkien ihmisten hyvinvointi.

8.1 Tutkimusprosessin arviointi

Opinnäytetyön teko on ollut pitkäkestoinen ja haastava prosessi, joka on pitänyt sisällään monia vaiheita. Tutkimusprosessin edeltävän vaiheen perusteellinen läpikäyminen on tukenut seuraavaan vaiheeseen siirtymistä. Erityisen tyytyväinen olen opinnäytetyöprosessiin

Campinha-Bacoten kulttuurisen kompetenssin prosessimallin löytyminen analyysirungon osaksi vasta analyysi vaiheessa herätti jossakin vaiheessa huolta siitä, että vastaisiko analyysirungon teemoihin. Aineistosta oli kuitenkin löydettävissä vastauksia kaikkiin teemoihin pitkäkestoisen aineiston läpikäymisen tuloksena. Sisällön analyysiä tehdessäni pohdin sitä, olisiko minun sittenkin pitänyt valita aineistolähtöinen sisällön analyysi teorialähtöisen sijaan. Aineistolähtöisen analyysin kautta olisin voinut tuoda esiin sosionomiopiskelijoiden osaamisen kehittymistä heidän omista lähtökohdistaan käsin. Puolestaan, teorialähtöisen sisällönanalyysin kautta pystyisin tutkimaan sosionomiopiskelijoiden osaamisen kehittymistä tiukemmalla rajauksella. Tämä mahdollisti syvemmän katsauksen juuri kulttuurienvälisen ja ammatillisen kompetenssin valmiuksien kehittymisen tutkimiselle. Tästä huolimatta rajaus olisi voinut olla vieläkin tiukempi, jolloin olisin päässyt tekemään tarkempaa analyysiä.

Koen onnistuneeni vastaamaan opinnäytetyössäni tutkimustehtävässä asettamiini tutkimuskysymyksiin melko kattavasti. Samalla myös tutkimuksen tarkoitus toteutui eli laadullisen tiedon tuottaminen kv-työharjoittelun mahdollistamasta osaamisen kehittymisestä HAMK:n kv-toimistolle ja sosiaalialan koulutusohjelmalle. Tutkimus on kaiken kaikkiaan tuonut esiin myös kulttuurienvälisen osaamisen merkittävyyttä sosiaalialalla.

8.2 Oma oppimisprosessi

Opinnäytetyöprosessin kautta olen oppinut paljon laadullisen tutkimuksen tekemisestä ja sen menetelmistä. Olen ymmärtänyt, että tutkimukseen kuuluu jatkuvassa muutoksessa ja prosessissa eläminen, mikä edellyttää tutkijalta jatkuvaa oman tutkimusotteen tarkastelua ja kehittämistä. Opin myös, että tutkimuksen tekeminen on paljon aikaa vievää ja

Haastavinta opinnäytetyöprosessissa oli lukemani ja analysoimani tiedon ja ideoiden kirjallinen prosessoiminen. Kirjoittaminen ei ole koskaan ollut minulle vahvin ilmaisumuotoni, vaikka arvostankin kirjoittamista ajattelua selkeyttävänä toimintana. Haastankin tässä itseni ennen ylempää AMK-tutkintoa kehittämään itseäni kirjallisessa työskentelyssä. Opinnäytetyöprosessin aikana kaipasinkin usein ihmistä, jonka kanssa keskustella aiheen herättämistä kysymyksistä. Voinkin todeta, että olisin todennäköisesti nauttinut opinnäytetyön teosta enemmän pari- tai ryhmätyönä, jolloin meidän tutkijoiden keskinäinen ajatustenvaihto olisi syventänyt näkemystämme käsiteltävästä asiasta. Itsenäisesti opinnäytetyön tehneenä tiedän

kuitenkin saaneeni tärkeän kokemuksen siitä, että minun on mahdollista suoriutua tällaisesta haasteesta myös yksilönä. Tutkimus ei kuitenkaan millään tapaa ollut pelkästään yksin puurtamista, vaan opinnäytetyöni ohjaaja Päivi Veikkola tuki merkittävästi prosessissa etenemistä.

Ammatillisesta näkökulmasta katsottuna koen opinnäytetyöprosessin kautta kehittyneeni paljon. Syventynyt ymmärrys kulttuurienvälisestä osaamisesta, osana sosionomin ammatillista kompetenssiani, on rakentanut minulle ammatillista itseluottamusta. Opinnäytetyön tekeminen on vahvistanut myös taitoani työskennellä tutkimusprosessissa johdonmukaisesti ja järjestelmällisesti. Lisäksi omat kirjallisen ilmaisun taidot sekä tieteellinen kirjoittaminen ovat vahvistuneet pitkäjänteisen työn tuloksina. Koen tämän opinnäytetyöprosessin tukeneen ammatillista kasvuani sosionomiksi.

Meidän kaikkien yhteinen tulevaisuutemme rakennetaan nykyisen ajattelumme, ymmärryksemme ja toimintamme vaikutuksesta. Kulttuurienvälisen kompetenssin kehittäminen on tämän vuoksi erittäin tärkeä, pitkän aikavälin sijoitus, jolla rakennamme suvaitsevaisempaa tulevaisuutta.

LÄHTEET

- Aaltola, J. 2001. Filosofia, tiede ja ymmärtäminen. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 10-25
- Abdelhamid, P, Juntunen, A & Koskinen, L. 2009. Monikulttuurinen hoitotyö. Helsinki: WSOYpro Oy
- Aro, M. 1998. Opiskelijana vieraassa kulttuurissa. Helsinki: Opetushallitus
- Campinha-Bacote. 2002. Transcultural C.A.R.E. Associates. Viitattu 14.2.2012. <http://www.transculturalcare.net/>
- Eskola, K. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino
- Frisk, O & Tulkki, F. 2005. Kulttuuriavain. Keuruu: Otava
- Gore, K.2007. Networking Cultural Knowledge. An interactive and experiential strategy to apply intercultural communication in business. Helsinki: WSOY
- Hall, S. 2005. Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa Lehtonen, M. & Löytty, O. 2003. Erilaisuus. Tampere: Vastapaino, 85-127
- HAMK:n sosiaalialan opetussuunnitelma 2005–2012 Viitattu 1.4.2012. https://soleops.hamk.fi/opsnet/disp/fi/ops_KoulOhjSel/tab/tab/sea?koulohj_id=1463588&ryhmyttyp=1&lukuvuosi=&stack=push
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Hofstede, G. 1993. Kulttuurit ja organisaatiot – Mielen ohjelmointi. Helsinki: WSOY
- Huovila, A. n.d. Kulttuurienvälinen kompetenssi - koulutuksessa. Mitä on kulttuurienvälinen kompetenssi. Viitattu 15.4.2012 <http://www.palmenia.helsinki.fi/competence/kompetenssi.asp>
- Jokikokko, K. 2002a. Interkulttuurinen kompetenssi apuna kulttuurien kohdatessa. Viitattu 26.4.2012 <http://herkules.oulu.fi/isbn9514268075/html/t779.html>
- Jokikokko, K. 2002b. Interkulttuurisen kompetenssin määrittelyä. Viitattu 26.4.2012 <http://herkules.oulu.fi/isbn9514268075/html/x798.html>

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja

Kauppila, R. 2007. Ihmisen tapa oppia. Johdatus sosiokonstruktiiviseen oppimiskäsitykseen. Jyväskylä: PS-Kustannus

Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimeneelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 68-84

Keltikangas-Järvinen, L. 1996. Hyvä itsetunto. Helsinki: WSOY

Kolkka, M. 2008. Ammattiin oppiminen merkitysrakenteiden muutoksena. Teoksessa: Viinamäki, L. (toim.) 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2/2008, 124-134

Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009 - 2015. Viitattu 21.3.2012.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/artikkelit/korkeakoulujen_kv/liitteet/kansainvalistymisstrategia.pdf.

Lehtinen, S. 2010. Harjoittelu sosiaalialan koulutusohjelmassa. Viitattu 21.4.2012.

http://portal.hamk.fi/portal/page/portal/Oskari/Sosiaaliala/opintojen_suunnittelu/harjoitteluun/harjoittelut

Metsämuronen, J. 2000. Metodologiset perusteet ihmistieteissä. Metodologia-sarja1. Viro: Jaabes OU

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A & Saarnio. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy

Myllärinen, A-R. & Tast, E. 2001. Sosiaalialan uuden asiantuntijuuden rakentuminen koulutuksen ja työelämän yhteistyönä. Sosiaalipedagogisen orientaatio ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa. Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma.

Parkkonen, H. 2011. Sosiaalityön ja psykologian opiskelijoiden kokemuksia kansainvälisestä opiskelijavaihdosta. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Pro Gradu. Viitattu 1.4.2012. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01840.pdf>.

Partanen, M & Turunen, A. 1997. Voi tavatonta! Teoksessa Syrjänen, A & Westermarck, I. Maailmalle, maailmalta. Kulttuurisia katsauksia, 91-105

Räty, M. 2009. Monikulttuurisen työn valmiudet sosiaalialalla. Sosionomikoulutuksen näkökulma. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden tiede-

kunta. Ammatillinen lisensiaatintyö. 5.4.2012.
<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/lisuri00109.pdf>

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi

Salo-Lee, L. 2005. Kohden kulttuurienvälistä kompetenssia. Teoksessa Varis, T. (toim.) Uusrenessanssiajattelu, digitaalinen osaaminen ja monikulttuurisuuden kasvaminen. Helsinki: Opetus-, kasvatus ja koulutusalojen säätiö – OKKA-säätiön julkaisuja, 123-134

Sosiaalialan AMK-verkosto. 2009. Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkoston kansallinen strategia 2009-2012. Viitattu 10.3.2012
http://www.sosiaaliportti.fi/File/2fd66ab7-4544-42ed-b7cb-2b2082091a8f/Strategia_Sos_AMK_verkosto_2010_2012.pdf

Talentia ry. 2009. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsingin: Ammattieettinen lautakunta.

Talib, M-T. 2005 Eksotiikkaa vai ihmisarvoa. Opettajan monikulttuurisesta kompetenssista. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura

Tarvainen, J. 2009. Sosionomiopiskelijan osaamisen kehittyminen ulkomaisessa työharjoittelussa. Lahden ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 4.1.2011. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-200904161999>.

Tilastokeskus. Väestörakenne 2011. Viitattu 12.4.2012.
http://www.stat.fi/til/vaerak/2011/vaerak_2011_2012-03-16_tie_001_fi.html

Torvinen, N. 2010. Sosionomiopiskelijoiden oppimiskokemuksia ulkomaantyöharjoittelussa. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 30.4.2011. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010100713510>

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Tuomi, J & Sarajärvi, A 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Vartiainen-Ora, P. 2005. Monikulttuurisuus työelämässä. Työväensivistysliitto TSL

Varto, J. 1998. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi

Wahlström, R. 1996. Suvaitsevaisuuden kasvattaminen. Helsinki: WSOY

Tiedoksiannot

Harakkamäki, L. 2012. Sosiaalialan lehtori. Tiedoksianto 2.5.2012

SOSIONOMIN KULTTUURIENVÄLINEN KOMPETENSSI

- 1) Oletko aikaisemmin viettänyt pidempiä aikoja ulkomailla?
- 2) Kerro lyhyesti harjoittelustasi?
- 3) Miten koit paikallisen kulttuurin ja miten kuvailisit sitä?
- 4) Miten oma, suomalainen kulttuuri näyttäytyi harjoittelun aikana ja sen jälkeen?
- 5) Koetko ulkomailla suoritetun työharjoittelun vaikuttaneen sinun tulevana sosionomina? Jos koet vaikuttaneen, niin millä tavalla?
- 6) Vaikuttiko kv-harjoittelu työsuunnitelmiisi ja näkymiin? Jos koet vaikuttaneen, niin millä tavalla?
- 7) Mitä opit erilaisuuden kohtaamisesta?
 - Tuleeko mieleen tilanteita joissa huomasit olevasi erittäin vahvasti suomalainen?
- 8) Mitä sinulle tulee mieleen asiasta kulttuurien kohtaaminen?
- 9) Mitä meidän tulisi erityisesti ymmärtää, kun eri kulttuurit kohtaavat?
- 10) Millaisia asioita koet oppineesi kv-harjoittelun aikana sosiaalialasta?
- 11) Millaisia asioita koet oppineesi kv-harjoittelun aikana itsestäsi?
- 12) Mikä merkitys harjoittelulla oli mielestäsi omaan kulttuuriseen osaamiseesi?

SOSIONOMIN AMMATILLINEN KOMPETENSSI

13) Sosiaalialan eettinen osaaminen

- Koetko harjoittelun vaikuttaneen siihen miten näet eettiset arvot sosiaalialalla?

14) Asiakastyön osaaminen

- Vaikuttiko kv-harjoittelun ajatuksiisi asiakastyöstä? Miten?
- Miten koet kv-harjoittelun vaikuttaneen ajatuksiisi asiakkaan kohtaamisesta ja osallisuudesta?

15) Sosiaalialan palvelujärjestelmä osaaminen

- Vaikuttiko kv-harjoittelu näkemykseesi palvelujärjestelmästä ja sen merkityksestä yhteiskunnassa? Miten?

16) Yhteiskunnallinen analyysitaito

- Kehittyikö oma yhteiskunnallinen analyysitaitosi kv-työharjoittelun aikana? Jos koet , että kehittyi niin millä tavalla?
- Miten kuvailisit yksilön ja yhteiskunnan suhdetta kohdemaassasi ja sen merkitystä ihmisten elämään?

17) Reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen

- Muuttuivatko ajatuksesi työn kehittämisestä kv-harjoittelun aikana? Miten?
- Koetko kansainvälisiin tehtäviin tarvittavan osaamisen kehittyneen harjoittelun aikana?

18) Yhteisöllinen osaaminen a yhteiskunnallinen vaikuttaminen

- Koetko yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisosaamisen kehittyneen kv-harjoittelun aikana? Miten?

19) Tuleeko mieleesi jokin asia jonka haluaisit sanoa vielä liittyen kv-työharjoittelun mahdollistamaan osaamiseen?

20) Metaforat: Jatka seuraavia metaforia.

- Kulttuuri on minulle kuin...
- Kansainvälinen työharjoittelu oli minulle kuin...

21) Millaisena koit tämän haastattelun?

